

Auteur(s) : Valla, Lorenzo

Présentation

Titre long Laurentii Vallensis Patritii Romani de falso credita & ementita Constantini donatione declamatio
Lieu de publications. l.
Dates. d.

Les folios

En passant la souris sur une vignette, le titre de l'image apparaît.

90 Fichier(s)

Les mots clés

[Polémique, Satire](#)

Les relations du document

Collection Déclamations humanistes en langue originale

Ce document est une version de :
[De falso credita & ementita Constantini donatione Declamatio](#)□

Citer cette page

Valla, Lorenzo, De falso credita & ementita Constantini donatione declamatio, s. d.

Blandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle)

Consulté le 09/08/2025 sur la plate-forme EMAN :
<https://eman-archives.org/Antibarbari/items/show/7>

Précisions sur l'exemplaire

LangueLatin

SourceBayerische Staatsbibliothek, Res/4 P.gr. 57 g

Format

- 89 p.
- in-4

Localisation du documentMunich, Bayerische Staatsbibliothek

Informations complémentaires

USTC[629527](#)

ContributeurPerona, Blandine (édition scientifique)

ÉditeurBlandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle)

Droits

- Fiche : Blandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN (Thalim, CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle). Licence Creative Commons Attribution - Partage à l'Identique 3.0 (CC BY-SA 3.0 FR)
- Texte : Domaine public

Source de la numérisation[MDZ Digitale Bibliothek](#)

Éléments d'analyse

DescriptionLorenzo Valla dénonce le caractère mensonger du texte de la Donation de Constantin.

Analyse

- La déclamation de Lorenzo Valla est intégrée à un ensemble de textes qui portent sur la donation, dont la Donation de Constantin elle-même. Elle est notamment précédée d'une lettre de Ulrich von Hutten au pape Léon X. Cette édition s'ouvre sur une page de titre qui ménage un effet de suspens et surprise. Il y est écrit : *De donatione Constantini quid veri habeat, eruditorum quorundam iudicium, ut in versa pagella videbis.*
- La lettre de Ulrich von Hutten au pape Léon X est datée de 1517.

Mots-clés

- Polémique
- Satire

Notice créée par [Blandine Perona](#) Notice créée le 27/01/2023 Dernière modification le 13/03/2024

DE DONATIONE CONSTAN-

tini quid ueri habeat, eruditorum quo-
rundam iudicium, ut in uersa
pagella uidebis.

Hoc in libello hæc continentur.

Donationis, quæ Constantini dicitur priuilegiū
um, Bartholomeo Pincerno de monte ar-
duo ad Iulium II. Pont. Max. interprete.

Laurentij Vallensis patritij Romani contra ip-
sum, ut falso creditū & ementitum priuilegiū
declamatio, cū Vdalrici Hettensi equitis Ger-
mani ad Leonem X. Pont. Max. prefatione.

Nicolaus de Cusa Tit. sancti Petri ad uincula de
donatione Constantini.

Antoninus archiepiscopus Florentinus de ea
dem re.

06/03/33

DONATIO CONSTANTINI IMPERATORIS

Bartholomei Picerni de Monte arduo ad Iulium. II.

Pontificem maximum præfatio edicti siue
donationis diuini Constantini, quam e
græco in latinum se aſſe
uerat conuertisse.

Vm inter legendum in hac tua celeberrima
bibliotheaca, beatissime pater, occurrit mihi
libellus quidā græcus, qui donationem Con-
stantini continebat, æquum mihi uisum est
ſilum e græco in latinum conuertere, & eum
tibi sanctissime pater inscribere debere, qui uicarius Chri-
ſti, & Petri, ac Siluestri successor existis. Quippe cū multi
sint, qui falsam Constantini donationem esse alleruerint, in-
ter quos est Laurentius Vallenſis, uir haud sane ineruditus,
qui librum de falsa donatione Constantini scribere au-
sus sit. Cuius opinionibus optime refragatur Reueren-
tius, Cardinalis Alexandrinus Iuris utriusq; consultissimus, & il-
lius obiecta diligentissime confutat. Existimabat uir ille
fortasse, ut quod ipse non legerat, non posset apud alios re-
periri. Nec mirum, cum tantæ mordacitatis extiterit, ut Ari-
ſtolem philosophorum principem carpere nō dubitarit,
& omnes linguae latinae autores ita taxare, ut nemini, per-
ceperit. Sed ne longior sim, Constantinū ipsum audiamus.

Edictum Imperiale scriptum & datum sacrae & sancte
catholicæ & apostolice Ro. ecclesiæ a beato Con-
stantino, primo inter Imperatores christiano.

N nomine sanctæ & indiuideæ trinitatis patris ui-
delicit & filij & spiritus sancti. Imperator Caesar fla-
uius Constantinus in Christo Iesu unico eiusdem
Trinitatis saluatorē domino & deo nostro, fidelis, mitis, be-
neſicus, alemanicus, gothicus, sarmaticus, germanicus, bri-

A ij

tannicus, hunnicus, pius, felix, uictor, triumphator semper Augustus. Sanctissimo & beatissimo patri patrum Sive stro episcopo & papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus pontificibus successoribus eius in cathedra beati Petri usq; ad consummationem saeculi sedentibus. Item omnibus reverendissimis & religiosis catholicis episcopis huic sacre & sanctæ Ro. ecclesiae per hanc nostram Imperialem constitutionem subiectis. Gratia, pax, amor, lætitia, magnanimitas, misericordia ab omnipotente deo, & patre, & Iesu Christo filio eius, & spiritu sancto omnibus nobiscum. Quia a redemptore & saluatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius altissimi patri, per sanctos apostolos eius Petru & Paulum, mediante patre nostro Siluestro summo pontifice & catholicò papa admirabiliter circa nos miserationibus illius facta sunt, manifesta narratione per hanc imperialem nostram scripturam, deinceps omnibus studiuimus tradere ad cognitionem, omniū qui sunt in orbe terrarū populorum. Miseretissime enim nostræ apparitionis ab intus, & ab ipso corde procedit confessio. Primum quidem nostram fidem præ se fert, quam a prædicto beatissimo patre & intercessione nostro Siluestro catholicò hierarcha didicimus ad documentum intelligentiæ omniū nostrum. Deinde & effusam super nos dei misericordiam omnibus nunciat. Scire enim uos omnes uolumus sicut per prædictā nostram Pragmaticam constitutionem uobis declarauimus nos ab Idolorum cultu, quæ muta & surda & manu facta sunt, diabolisq; fictionibus, & ab omni satanæ pompa desiluisse, & ad integrum christianorū fidem, quæ lux uera est & uita eterna descendisse, sicut nos ipse excelsus & summus pater noster & magister Silvester admonuit, in deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ uisibilitatē omniū & inuisibilitū. Et in Iesum christum filium eius unigenitū dñm nostrū, per quem omnia facta sunt. Et in spiritum sanctū dominum & uiuiscantem omnem creationem præcipiens credere. Nos patrem, filium, & spiritū sanctū sic confitemur, tanq; in per-

fecta trinitate, & perfectionem diuinitatis esse, & unitatem
potentiae, deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, & tres
unū sunt, tres igitur formæ, sed una potentia. Perfectus igitur
cœlestibus virtutibus & omnibus terrenis materijs mi-
sericordi nutu ipsius sapientæ, primo ex limo terræ homi-
nem formans sedm imaginem & similitudinem suipius
in paradiſo hunc posuit deliciarū, cui inuidens serpens, an-
tiquus inimicus & diabolus amarissimo gusto inexperti li-
gni exulem fecit lætitiae illius. Illumq; cū expulisset nō ces-
sat suipius mortiferis sagittis multis modis alios sagittare,
ut abstrahens humanum genus a via ueritatis Idolorū cul-
tui, id est creationis, sed non creatoris seruire omnes persua-
deat, ut quos possibilis fuit suipius machinationibus col-
ligare, hos æterno supplatio tradat puniēdos. Sed deus pro-
prie formationis miserationem capiens, misit sanctos eius
prophetas, & per hos uitæ lucem aduentum uidelicet filij
eius, domini autem nostri, & saluatoris dei Iesu Christi an-
nuncians. Nouissime autem misit & unigenitū eius filium, &
uerbum sapientæ, qui a cœlis descendit propter nostram
salutem. & genitus est ex spiritu sancto & Maria uirgine.
Verbum caro factū est, & habitauit in nobis, nō deponens
quod fuit, sed incipiens esse quod nō fuit, deus perfectus,
& homo perfectus, tanq; deus miracula perficiēs, & tanq; homo
humanae passiones ferens, sic uerbum hominem, &
deum uerbū intelligimus. Doctrinis nostri patris Siluestri
summi pontificis tanq; deum uerū, & hominem uerū eun-
dem esse nequaq; est ambigendum. Eligens igitur duodecim
apostolos, hosq; innumerabiles populos antea super-
naturalibus miraculis illustrauit. Confitemur ipsum dñm
nostrum Iesum Christū adimpleuisse leges & prophetas,
passum & crucifixum esse sedm scripturas, tertia die a mor-
tuis resurrexisse, assumptum esse in cœlos, sedere a dextris
patris, illinc uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius
regni non erit finis. Hæc est nostra orthodoxa fides a bea-
tissimo patre nostro Silvestro nobis antea lata. Admone-

A 3

mus igitur omnem populū, & diversa gentiū genera hanc fidem detinere, colere, prædicare, & in sanctæ Trinitatis nomine baptismatis gratiam assequi, & dominū nostrū & salvatorem Iesum Christum, qui cum patre & spiritu sancto in infinita secula regnat reuerēti corde adorare, quem beatissimus pater noster Silvester catholicus hierarcha prædicat. Ipse enim dñs noster mei peccatoris misertus, misit sanctos apostolos eius nos uisitatueros, & luce splendoris eius nos illustrauit, & tenebras attrahens ad ueritatis cognitio- nem me peruenire dignatus est. Quoniam grauis turpitudine lepræ omni mei corporis carni insilij, multisq; conuenientibus medicis cura mihi adhibita est, & horum nullius studio sanitati assequi potui. Ad hæc, accesserunt mihi & sacerdotes Capitoli oportere dicentes cisternā in Capitolio fieri, & hanc innocentis sanguine & calido impleri, illicq; lauari, sic mundationē assequi posse. Scdm documenta igitur ipsoꝝ cū multi innocentes infantes cōgregati essent, & uel lent impj & sacrilegi sacerdotes ipsos iugilare, & illorū sanguine cisternā implere, lachrymis matrū illorū nostra ferenitas intendens, statim rem nephandam exhorruit. Illasq; tūc ego miseratus, matribus tradi filios iussi, uehiculaq; exhibens, & dona cōcedens, gaudētes ad propria remisi. Hic dies cū præteriisset, & nocturna quies sucederet, & ad somnū opportunitas inuitaret, adiuncti sancti apostoli Petrus & Paulus mihi dicentes, quoniam ad peccata procedere nō permisisti, & innocentis sanguinis effusionem es abominatus, a Christo domino & deo nostro missi sumus, dantes tibi consilium per quod sanitatem resumes. Audi igitur nostrum mandatū, & fac quod te admonemus. Huius urbis episcopus Silvester tuas persecutiones fugiens, in cauer- nis lapidū cū proprijs clericis occultatur in monte Soratte. Hunc ad te ipsum accersens demonstrante illo uerā religio nis cisternam addisces, in qua cum tertio immersus fuens, omnis uis lepræ te derelinquet. Quo facto hanc retributio nem econtra metire salvatori tuo, ut tuis mandatis omnes

in orbe terrarum ecclesias renoues, & tu in hac parte te ipsum purga, ut oem Idolorum infelicitatem relinquens, soluuiuentem & uerum deum, qui solus est uerus deus colas & adores, & illius uoluntatem adimpleas. Expergesfactus igitur secundum quae ordinata fuerant ab apostolis operatus sum, accessensque praecipuum & praeclarum patrem Siluestrum catholicum papam qui nos illuminauit, omnia ipsi a sanctis apostolis mandata mihi uerba declarauit, quae siueque ab ipso qui digne essent Petrus & Paulus qui appellatur. Dixique ille. Non uere deos hos appellari, apostolos aut saluatoris nostri & domini Iesu Christi esse affluerauit. Rursus incepi interrogare beatissimum papam, si quae manifeste horum apostolorum essent imagines, ut ex pictura igitur possimus cognoscere, si possibile est, illos esse quos a reuelatione didicimus. Tunc ille omni reverentia dignus pater, diuinorum horum apostolorum imagines per proprium diaconum afferri iuslit, quas aspiciens & aspectus illorum quos in somnis uideram in imaginibus perdiscens magna uoce coram meis satrapis confessus sum, hos illos esse in somnis mihi uisos. Ad hanc beatissimum hic pater noster Silvester urbis Romae episcopus, tempus nobis penitentiem terminauit in uno cilicio, intra nostrum Lateranense palatiu, ut omnia quae a nobis impie operata sunt, & iniuste perpetrata, leiunijs, uigilijs, lachrymis, & orationibus apud dominum deum & saluatorem nostrum placaremus. Deinde clericis imponentibus mihi manus usque ad ipsum pontificem perueni. Illic autem renuncians satanae pompas, & opera eius & omnia Idola manufacta, credere in unum deum patrem omnipotentem factorem coeli & terrae, uisibilium omnium & inuisibilium, & in unum dominum Iesum Christum filium dei unigenitum dominum nostrum, qui genitus est ex spiritu sancto, & Maria uirgine spontanea uoluntate coram omni populo confessus sum. Benedictio autem laetacio illic mensurabilis demersione salutarem aquam mundam uit. In sinu autem lauacri positus manu tangentem me a cœlo proprijs oculis aspexi, sub qua mundus resurgens ab omni

lepræ turpitudine, me ipsum mundatum esse cognoui, ablascum autem me a uenerando lauacro albis pallijs induerunt, se ptiiforme q̄ spiritus sancti signaculum præbuit beati crismatis unctione, & signum sanctæ crucis meæ fronti signauit dicens. Sigillat te deus fidei eius signaculo. In nomine patris & filij & spiritus sancti, omnisq; clerus respondit Amen. Et addidit pontifex, Pax tibi. Primo igitur die postq; cœpi ministri num diuini baptismatis, & post medelam mei corporis a leprosa, cognoui non esse alium deum præter patrem, & filium, & spiritum sanctum, quem beatissimus pater Silvester predicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate, omnes enim dñi gentium quos superius colui demona opera manuum hominum manifeste demonstrantur. Ad hæc quantam potestatem ipse saluator noster proprio apostolo beato Petro præbuit in cœlo & in terra, manifeste nobis ipse ueneranus pater exposuit, quando illum fidelem inueniens in interrogatione dixit. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Considerate potentes, & auribus cordis attendite, quid bonus magister & dñs proprio discipulo adiunxit, dicens. Et dabo tibi claves regni cœlorum, & quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in coelis. Admirabile uerbū & gloriosum & super terram ligare & soluere, & in coelis ligatum esse & solutum. Hæc igitur beato Silvestro docente cognoscens, & beneficentis ipsius beati Petri integerrime sanitatem sentiens corpori redeuntem, dignum iudicauimus cum omnibus nostris satrapis, & uniuerso senatu & optimatibus, & cuncto Romani imperij subiacenti populo, ut sicut beatus Petrus uicarius appareret constitutus in terra a filio dei, sic & nobis & a nostro regno locum tenentes principis apostolorum suscipiant, datum ipsis potestatis principatū maiorem, quam nostra in terra serenitas & regnum ab omnibus habere cognoscitur. Elegimus enim ipsum apostolorum principem & eius successores proprios nobilissimos ad deum esse patronos, & sicut nostram in terra imperiale potestatem sic & illius sacram

sacram & sanctam ecclesiam Ro. decreuimus colere cū re-
 uerentia, & sacratissimā cathedram beati Petri magis q̄ no-
 strum regnum & terrenam sedem exaltare, tradentes ipsi
 potestatem, & gloriæ dignitatem, vigorem & efficaciam, &
 honorificentiam imperialem. Atq̄ decernentes sancimus
 principatū habere super quatuor præcipuas sedes. Anthio-
 chiæ, Alexandriæ, Constantinopoleos, & Hierosolymorū.
 Item super omnes in uniuerso orbe terrarum dei ecclesias,
 & pontificem pro temporibus existentē ipsius sacrae & san-
 ctæ Ro. ecclesiæ excelliorem esse, & principem omnium sa-
 credotū, qui sunt in uniuerso orbe terrarū. Et omnia quo-
 rum curam habere oportet ad diuinū cultū uel robur Chri-
 stianorum fidei, huius iudicio gubernari. Iustū enim est ca-
 put principatus sanctam habere legem, ubi sanctarū legū
 legislator saluator noster beatum Petrum mandauit ap̄la-
 tus habere cathedram, ubi crucis lignum, & ipse sustinens
 beatae mortis piaculum b̄ibit, Imitator proprij magistri &
 domini factus. Illuc usque ad finem & cōtinue magistrum
 querant, ubi sanctū magistri corpus quiescit. Illuc gentes p̄
 confessione nominis Christi colla inclinent; ubi horū ma-
 gister heatus Paulus apostolus p̄ Christo collū extendens
 corona martyrij coronatus est. Illuc supini & humiliati cœ
 lestis regis & dei & salvatoris nostri Iesu Christi officio ser-
 viant, ubi superbę terreni regis potestati seruiebant. Quo-
 rum gratia scire uolumus omnes in orbe terrarū gentium
 populos, q̄ nos intra Lateranense nostrū palatī templum
 ereximus ipsi salvatori nostro & deo & domino Iesu Chri-
 sto ab ipsis fundamentis cum baptisterio. Sciatq̄ & duo-
 decim cophinos terræ illinc nos p̄prijs humeris extulisse,
 æquales numero duodecim apostolis, edificauimusq̄ ecclē-
 sias & beatis Petro & Paulo primis apostolis, quas argen-
 to & auro decentes & ornatas constituimus, ubi & sacra-
 tissima ipsorum corpora sepelientes magna cum reuerētia
 thecas ipsis ex electro, cuius nulla elemēti potentia est for-

B

tior, construximus, crucemq; auri purissimi & ex margari
tis preciosis factam, per utraque thecam imposuimus, au
reis clavis affigentes, quibus ecclesijs pro continuatione lu
minariorum possessiones & agros contulimus, & nostro
imperiali & diuino mandato in oriente & occidente, septen
trionali & meridionali climate, In Iudea uidelicet, Asia,
Thratia, Græcia, Aphrica, Italia, & in diuersis insulis no
stram ipsis libertatem concessimus, sic uidelicet, ut per ma
nus beatissimi patris nostri pontificis Sylvestri & eius suc
cessores omnia disponantur. Exultet igitur nobiscum om
nis populus, omnia in orbe terrarum gentium genera ad
monemus, ut nobiscū & saluatori nostro Iesu Christo insi
nitas gratias confiteatur, quoniam ipse deus in cœlo supe
rius, & in terra inserius, per sanctos apostolos cum nos uis
itasset, sanctum mysterium baptismatis & corporis sanita
tem nos dignos fecit suscipere. Pro quibus etiā præbemus
ipsis sanctis Apostolis, & dominis meis beatissimis Petro
& Paulo, & per hos beatos Sylvestro nostro patri & sum
mo pontifici, & catholico urbis Romæ Papæ, & omnibus
pontificibus successoribus eius usque ad consumationem
mundi in cathedra beati Petri sedentibus, & in præsentiarū
tradimus, primum quidem Lateranense nostri regni palat
ium, quod omnibus in orbe terrarum palatijs prefertur.
& eminet. Deinceps diadema, id est, coronam capitis nos
tri. Similiter autem & phrygium, id est, mitram, necno sua
perhumerale uidelicet lorum, quod imperiale collum cir
cudare consuevit. Item purpuream chlamydem & coccine
am tunicam, & imperialia omnia indumenta, & imperialiū
præsidentiū equitū dignitatē, conferentes ei imperialia sce
ptra, simulq; cuncta signa arque bâno, & diuersa ornamen
ta imperialia, & omnem in processionibus imperialis cul
minis gloriam & potestatem. Reuerendissimi autem uia
ris clericis secundum diuersos ordines huius sacrae & san
ctæ Romanæ ecclesiæ scriventibus, illam circumspectionem,

& proprietatem potentiae & præexcellentiæ habere sanc-
mus, cuius amplissimus senatus noster uideat gloria ador-
nari, id est patricios & consules ipsos effici, necnon & cæ-
teris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decora-
ri, & sicut imperiale exercitū, sic & clerus sancte Romanae
ecclesiæ adornari decreuimus. Et quemadmodū imperia-
lis potentia diuersis officijs cubiculariorum, hostiariorum
& excubitorum decoratur, ita & sanctam Romanam eccl-
esiā decorari uolumus. & ut amplissime pontificale decus
præfulgeat decernimus, & ut clerici eiusdem sancte Ro. ec-
clesiæ mappulis & linteaminibus, id est, candidissimo co-
lore decoratos equos equitent. & sicut noster senatus cal-
ciamentis utitur cum uulnibus, id est candidissimo linteas-
mine illustretur, & ita cœlestia sicut terrena, ad laudem dei
decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus ipsi
sanctissimo patri nostro Sylvestro, urbis Romæ Episcopo
papæ, & omnibus post ipsum in eius successionem uentu-
ris per superuenientia secula beatissimis pontificibus, pro
honore & gloria domini nostri Iesu Christi in magna hac
catholica potestate, si aliquem circumspecti nostri senatus
uoluerit inter religiosos clericos connumerare, nullū eo-
rum, qui ad hoc uocantur, propter superbiam ordinē hunc
excusare. Sancimus etiam hoc omni reuerentia dignū, pa-
trem Sylvestrum summum pontificem, & omnes ponti-
fices successores eius, diademate, uidelicet corona quam ex
capite nostro ipsi prebemus, ex auro purissimo & lapidibus
preciosis & margaritis constructam, uti debere, & in capi-
te gestare ad gloriam dei pro beatō Petri reuerentia. Quo-
niā autem ipse beatissimus papa in corona clericatus, in
consula capitū, quā pro reuerentia beatō Petri habet, nō ue-
recundatus est ex auro uti corona, nos phrygium in hoc
candidissimo colore splendidam domini resurrectionem si-
gnantes, sacratissimo eius vertici proprijs manibus impo-

VLRICHI HVT

TENI IN LIBELLVM LAURENTII

contra efficiam & clementitam Constantini do
nationem, Ad Leonem. X. Pontificem
Maximum. Præfatio.

Andem eorum, qui à diuulgando Laurentij Vallæ in Constantini donationem libello des- terrebant opinionem, tua peruicit splēdida & consolationis plena promissio, pontificatus tui initio, iubēte te, expressa pater beatissime. Postq; tu semel enim, conticescente iam belli ca luli secundi tuba, ueluti pacis percusso cymbalo, orbem Christianum ad spem libertatis crexisti, omnia omnes quæ licere sciunt, usurpanda sibi putant. Ego uero eti; ante per suasus eram, si te contingeret summæ rerum præesse, quan doquidem sic coluisti optima semper studia, ut tuus in ijs prolectus, cum eruditissimorum hoc tempore virorum doctrina æquari facile mereatur, non paſſurum, ut ex veteri monumentis quicq; te pontifice depereat, tamen ubi illam legi, publice in Italia propositam inscriptionem, L E O N I DECIMO PONTIFICI MAXIMO RESTAV RATORI PACIS, exilii repente quodam concita tus mirifice inopinato gaudio, mihiq; redditus, ex diuturna prius animi commotione, quod uiderem indigna multa sub tyrannis pontificibus perpeti nationem hāc. Itaque huic gratulor ætati, quæ te auspiciatissimo pacis suborto sydere, ex diuturna tyrannidis caligine, ad nouam libertatis lucem respicit. Te uere pontificem autem, qui pacem ad fers, quam qui non habuerunt antecessores tui, pontifices non fuerunt. Neque enim sequebantur Christum, qui pacem suis dedit, eandemq; hæreditariam reliquit, Pacem in-

quiens meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Igitur & uicarij eius non fuerunt, cuius uicem non tenuerunt. Dei enim regnare, est pacem tenere, immo alienissimi fuerunt à Christo, cuius adspersati studia, diuersum uitæ genus fecuti sunt. Illius pax est enim, hi bella sequebantur. Ille seruare docendo homines studuit, hi perdere armis fastigebant. Ille suum cœlestis regnum esse ostendit, hi primo loco mundi imperia quaesiverunt. Ergo nec beati fuerunt, quia pacifici non fuerunt. Nec filij dei fuerunt, quia beati, Christus inquit, pacifici, quoniam uocabuntur filii dei. En per te restauratam pacem igitur, quæ istorum peruersitate collapsa serebatur. Atque hanc literati imprimis homines magno acceperunt exhibente te gaudio. Deinde si quoque, à quibus iniuste ablata per fraudem multa fuerant, cupidissime complexi sunt. Venit enim cum pace una, restituente te, iustitia, quoniam iuxta prophetæ uerbum, hoc potissimum tempore iustitia & pax osculatae sunt. Venit & fides, & illa uenit temporis filia Veritas. Ac regiae abunde uirtutes, clementia & māsuetudo. Vides quot simul bonorum author fueris Leo decime? Tu pacem adserens, pacis simul, hoc est optimarū artium inuexisti studia. Et iustitiam reddidisti, quia in pace leges sunt, ex legibus uero iustitia est. Et libertatem reduxisti, quā comitata ueritas, magno & ipsa temporū tuorum hominibus emolumēto fuit. Pax etenim esse in tyrānide nulla potest, quia fides nō est. Nec iustitia esse potest, quia suum cuiq; non est. & quia leges opprimunt tyrannū, nec uerum dicere licet, quia libertas non est. At nunc uere liberi sumus, quia pacem habemus, quā habentes pacis quoq; adhibebimus studia. Qd sub Iulio igitur bellorum authore non licuit, ut esset hæc tranquillitas, id sub te pacis restauratore usurpabimus, ut in literis conuiescamus. Proinde in lucem prodeat, si quid diu latuit, & eo maiori cum fiducia prodeat, quanto quidq; uenius, quantoq; sincere magis scriptum est. Quæ

Iis hic est liber, quem alij idecirco non tulerunt pontifices? quia uerum audire noluerunt, tu idecirco amabis, quia ueritatis iam ante poculū nobis propinasti. Nā ad te meliore conscientia pontificem quid pertinet, quod cōtra Ecclesiastici status dignitatē scriptus ab illis ferebatur? Aut qđ in Pontifices maledicū esse dicebant? Profecto enim ne que fuerunt pontifices illi, qui finixerunt Cōstantini donationem, quia pastores nō fuerunt. Neq; ecclesia fuit que eū accepit, quia Christifidelium cōuentus non fuit. Si fuissent pastores enim, paucissim oues Christi, nō deuorando inuassissent. Etsi ecclesia fuisset, utiq; uocasset ad uitam & libertatem gentes, nō sub iugum traxisset Imperia & nationes. Sic illa enim loquitur, Venite ad me omnes, qui concupisci tis me, & à generationibus meis adimplemini. Certe implet quos accepit hæc, ille maligniū cōuentus inanibat & exhaustiebat. Tū pastores esse bonos uicarios suos iussit Christus, non uoraces lupos. Sic Petro dixit enim, Petre amas me, pasce oues meas. Pasce dixit oues meas, non deuota plebem meam, sicut escam panis. Et in apostolatum uocans, faciam uos, inquit, pescatores hominū, hoc est, faciam ut prædicando, & bona exempla edendo, alliciatis ad ueritatem errantes à fide. Quod quia tu sequeris, ad officium rediisse hunc ordinem, te id efficiente, te pacē, te libertatē, te iustitiam, & ueritatem reuocante gaudemus & exultamus. Quæ latior nanci audiri uox potuit? Quod suauius uerbū? Itaq; paruo negotio, puta uno proposito uerbulo, magnam sustulisti ē medio hominū uestrorū indignationē uehementeis composuisti animorū motus, exitia interuersti, tumultus compescuisti. Quod futurū igitur fuit, si in malū aliquem pontificem incidissent hæ hominū cogitationes, ut ui & uiolentia eriperemus ab iniustis possessoribus multa, hoc per te factum est, ut citra turbā quiescendo consequamur omnia. Vides quale tuum factū interpretor uere pontifex Leo? Quod armis persequendum erat, id be-

neficentiae acceptum tuæ referre licet. Quapropter desy-
nant quidam metuere ne tu ægre feras, si edatur hic denuo li-
ber, quod illi ante præposteri pôtifices, ne haberetur in ma-
nibus, ueteruerunt. Nihil est tibi enim commune cum illis,
quia nihil fuit ipsis cum Christo. Nam illi sub fraudis fugo
secularia ad se imperia traxerunt, tu in syncero ueritatis splé-
dore cœlestem dominationem, id est pacis regnum aperui-
sti. Per te illa igitur Christiana reuoluicit ueritas, quæ cum
oppressa diu fuerit, nunc se colligit, & captiuua iampridè ab
illo reducta obscuriatis carcere lucem reuidere meretur.
Qua fiducia elatus, audet ab inferis exurgens Valla, in ho-
minum aures atq; oculos recipere sese, ob id magis etiā qđ
fuit tuis olim maioribus charus, à quibus ut hæc ueluti hæ-
reditarîam accepisti uirtutē, ita in alijs minime degeneras.
Nam sicut eruditioē illum magistrū tuum Politianum re-
fers, ita moribus ab atuo Cosmo alienus minime uideris,
cuius quēadmodū prima laus fuit, qđ in sua ciuitate unus
oīa potuit, non oīa uoluit, ita tuū quoq; encomion esto, q
cū regnare ut Imperator posses, custodire ut pastor mauis.
Sed in Cosmo fuit hoc imprimitis admirādū, qđ in eruditus
ipse coluit eruditos, undiq; ad sese accersens, & ope aq; opī
bus tuuans, Laurentius uero pater & coluit doctos, & fu-
it ipse doctrina inter primos suę ætatis commemorandus.
Felicem hanc igitur domum, quæ iuuandis instituta est li-
teris. Cui alteri enim debentur seculi huius dotes? Cuius
alterius beneficio reuocatæ ab interitu græcae pariter ac lati-
nx sunt literæ? Ut soli sunt in Italia Florentini, quos tanto
accepto eōmodo, tyrannorū poenitere non debeat. Scilicet
charus fuit maioribus tuis Valla, cum uiueret, tibi ob illo
rum reuerētiā, ne mortuus quidē negligendus est. Vbi
sunt illi itaq; metuētū qui putabant, ut ferres tu operis
huius diuulgationem? Quasi uero unq; ab animo tuo re-
cepta sit fraus eorum, qui icelerate mentiti sint de Cōstan-
tino, aut non is sit libellus hic, qui legi ab oībus nō possit

taſſū, ſed neceſſario debeat etiam, cū permagnus fit ex eis
fructus, dum ueritas pernoſcitur. At maledicuſ eſt, immo
uero idcirco bonus, quia in malos acerbus eſt. At in ponti-
fices impius eſt, immo in tyranos eius. Nam ſi præmia debet
etur apud Græciæ ciuitates tyrannicidis, quid ihs dabimus,
qui tyrannidem quoq; ipſam impugnat? Aut ſi pietas eſt
amare patria, quo impie agit qui hostem illius odit? An noſ
ſuerunt Christianorum hostes illi pontifices, qui omnium
ad ſe opes traxerūt, oībus liberis feruitutem moliti ſunt?
Qui imperio reges, pecunia ciues dispoliabat? Qui pallia-
tos nobis ab urbe tanto patrimoniorū noſtrorū diſpendio
eipſos mittebant? Aut uicarij fuerūt Christi, qui illius uicē
noſ gesserūt, quo de scriptū eſt, In pace factus eſt locus eius?
Vel ſi tyranni ſunt qui in liberos imperium ſibi defumūt
quiſ hoc magis facit, q̄ is, q̄ libertatis cōſeruatorē, hoc eſt
Romanorū principem in feruitutem adſerit? Ergo noſ ma-
ledicit pontificibus Valla, ſed in tyranos uera dicit, ob idq;
tibi ualde placere putari debet, tibi inquā hoc genere, his
maioribus aedito, haeruditione, hoc etiā nomine predicto.
Noſ debet ex Medicib⁹ uni cōuenire mendaciū. Et in tan-
tam doctrinā peruersitas noſ admittitur. Nec fraudis humi-
litatem ad ſeſe accipit Leonina magnitudo, quæ hanc uer-
ſat in ore Græci poētae ſententiam, Καὶ οὐδὲν ἀντεύθησον. οὐδὲ
θεα γινεται. Præterea hoc in libello, ſi uſquam, oſtendit
Laurentius, qui uir, quanto praeditus animo fuerit, qui ma-
ximo etiā proposito, ut illa tempeſtate, periculo, ueritatem
deſerere noluit, quanto rectius & Christiane magis, q̄i ille
nuper aſinus, qui Iul. ſecundo pulchrae illius donationis
privilegiū, quod ē Græco tranſtuliffe dicit ſe, cū nos græce
scriptū eſſe ignoramus, noſ citra doctiſſimi uiri, & ſe per
oīa melioris contumelīa de dicauit. Adſentebatur ille em-
tit uni placebat, hic uerū dixit ut multis prodeſſet. Quid ad
Christiani hominis & boni uiri perfectionē deest? Quād-
te noſ nouerunt igitur, qui metuunt ingratū hi uice tibi

8.

Vallæ labore. Si nossent enim, nō ex prædoniū pōtificū mō
ribus tuam æstimarent uitā. A quibus ego multum dissen
cio, & cum tuā prædicari famam audio, & hāc opūmæ opī
nionis plenā promissionē ubi cōsydero. Restauras tu enim
pacem. At pax esse inter raptore, & eos à quibus rapitur,
nisi suū reddatur, nulla potest. Neḡ tu, nō rem ipsam præ
stare uelles, inania nobis pponeres uerba. Itaq̄ sic opinor
ualde succensuisses tu mihi, si non tam cōtra animi senten
tiā mei, quām etiā contra cōmunem omniū sensum (quis
est eñ qui ita sentiat) probassē apud te pīaculare figmen
tum, quod de Constantino mentiti sunt illi pseudoponti
fices, qui occidentis imperiū cum urbe Roma gentium do
mina, concessum ab hoc sibi contenterunt. Quorū in hoc
potissimū audaciam miror, quod ueriti nō sunt id affirma
re, quod crediturū neminē scirent. Sed Germanis persua
suros se putabant, utpote quos cerebrum non habere fama
est, atque igitur ingenio ulī nō sunt. Quippe si fuisset cum
alīs sibi gentibus negocium, utiq̄ non sic irrigida esset hæc
effictio, & cautiū moliti hoc cōmentum essent, nisi reperi
tur qui ostendat ex Imperatoribus ulli, antequām ad Ger
manos perueniret imperij nomen, intentatam fuisse hanc
fraudem. Nimiū me ergo, nimiū proh Christe pōenitet
ibi maiorū nostrorū, qui sic obtusi fuerunt, ut eos falleret
captio, pueris etiā cognitu facilis. Sed eo maiori fraus il
lorum odio digna est, quo deterius simplicitate abusi sunt
nostra. Tuam uero beatissime Leo, quis satis admirari po
test felicitatem, in quo istā uerti contigit in melius pontifi
cum mutationem? Habebit enim meliores ab hoc tempo
re Pontifices ecclesia, nisi non ex animo fiat ista promissio.
Sed ex animo fit. Atque igitur quædam est haec iniuria
tua ab ijs, qui uel dubitant, contra impudentissime effi
ctam Constantini donationem scribentes an latus sis.
In illos uere detestandi sceleris commentores pontifices,
omniā acerbissima dicta, oīaq̄ ferociissima facta cōueniunt.

Quid nō? In depeculatorēs, in fures, in tyrannos, in latro-
nes. Quis uiolētior enim latro est, q̄ qui ita rapit ut rapi-
endi modū nullum statuat? Hi fuerūt qui in minimo ar-
pta occasione, ad immensum progressi sunt diripiēdi licen-
tia. Qui gratias uenū exposuerunt, qui cōdonationes, qui
dispensationes, & infiniti generis bullas qui uendiderunt
tanto iam tempore. Qui in peccatorū remissione precium
statuerunt, & in poenis inferorum inuenerūt sibi lucrum.
Quis sacerdotia hic, eleemosynam parentū nostrorum passi
sunt ab se mercari. Qui Germanis persuaserunt episcopos
non esse, qui ab se pallia non emerint, multis aureorū mi-
libus. Qui cōtentī nō sunt exigere extra ordinē quotannis
semel, sed mittebant quories in mentē uenisset, q̄ colligeret
alijs alij de causis, nonnulli quasi hellum apparaturi cōtra
Turcas, Alij ut templū, quod perfici nō curant, Romæ di-
uo Petro extruant. Qui cū hæc omnia facerent, tamen fa-
lutarise uulgo beatissimos & sanctissimos uolebāt, nec ali-
quid in suos mores dici patiebantur, nedū fieri. Si quis ne-
ro libertatis meminisset, aut si quis rapiētibus impedimen-
tum, aut moram si quis omnino obiecisset, in eius fæuiebāt
animā, perdentes actutū. His talibus iam infatigandis latro-
nibus, tam immitibus tyrānis, nō ne inimicū tibi ualde pu-
tas, si quis te inserat Leo maxime? Aut non optime de sta-
tu pontificio meritus uidetur, qui te magna uoce, quia ni-
hil cum illis cōmune habeas prædicet, illis contra oīa quæ
ad successionem Petri attinent, detrahat? Vel non benedī-
ces illi pacis restaurator, qui his maledixerit bellorū & sedi-
tionum autoribus? Quinimō te noui maledices his ipse,
ut in quemlibet eorū conueniat propheticum hoc. Dilexit
maledictionem, & uenit ei, noluit benedictionē, & elonga-
bitur ab eo. Sic maledicendo perdebāt illi enim animas ho-
minum, quasi non esset deo chara hæc possessio. Ergo non
fuerunt pastores, quia non custodiebant animas, sed perde-
bant, & circūeuntibus dominicū gregem lupis obijciebāt

Christi oues. Non pastores fuerunt illi inquam, sed lupi.
Non custodes, sed proditores & fures. Quamobrem iure
optimo maledicere illis licet, quia deo curae non sunt, quis
bus pax dei curae non fuit. Tandem igitur pontifex in eccle-
sia non fuit, quod diu pax non fuit. Quinetiam nec dicere bene,
nec facere licebat, quod diu quidem illi grassabantur per ouile
dei uoraces lupi, illae deuastabant vineam domini singula-
res feræ. Illi dominabantur orbi Christiano incomparabiles
tyranni. Quibus de Hieremias dicit, Pastores multi demo-
litis sunt vineam meam, conculcauerunt partem meam. Nam
si tanto quisque peior tyrannus est, quanto ex ciuium corpo-
ribus plura, ut tutus ipse grassetur, necauerit, quid de illis
dicendum est, qui ut opes haberent, animarum passim cædere
instituebant? Qui ob adsertam ueritatem, non corpora ho-
minum trucidare contenti erant, sed illam perimebant etiam
amicam dei animam, sponsam dei, illud nobile inferorum
spolium, illam tati laboris mercedem, illud sanguine Christi
quæsitum præmiū pessundabant, occidebant, deuorabant.
Quibus nos uicissim non inuidebamus, quia potentes erat,
sed oderamus, quia nocentes. Tui uero amor profundissimus
me insitum iam Christianoru[m] animis, quæ satis erit alacri-
tas beatissime Leo, ut ostendamus? Tu ille orbis amor, il-
lud humani generis deliciu[m], restaurator pacis, bellorum ex-
tinctor, autor securitatis, turbarum sedator, pater studiorum, fo-
mes literarum, optimarum artium, felicis ingeniorum cultus re-
parator. Quo de scriptum est per prophetam, Orietur in
diebus eius iustitia & abundantia pacis. Quanto solidiore
haec laudem complectuntur, quam illa nuper de suis bellis
suis triumphis decantata Iulio. Sunt enim laudabilia pon-
tificis opera. Illa ferocissima erant tyranni facta. Scilicet po-
tifex nemo fuit, qui secularia ad se regna quomodo cumque
etiam pertraxit, nec uicarius Christi aut Petri successor fuit,
quisquis piacularem Constantini donationem, quæ nec fa-
cta unquam est, nec fieri potuit, adseruit. Cuius ego improba-

tionem, tantum abest ut impiam putem, ut uehementer
pontificiae dignitati detrahere eos existimem, qui hāc pro-
bent. tibi uero gratissimum facere me confidam, qui reie-
ctum nuper & damnatum hac de re Vallre libellum, uelut
ex tenebris in lucem, ab interitu ad uitam reuocem. Quin
etiam ipsum tibi illum dedico, ut testatum sit, quām te pon-
tifice renata libertate, uerū dicere licuerit omnibus, uerū
scribere. Quod et si non dubitem, quin ualde tibi placeat,
tamen ubi hoc publico aliquo testimonio adprobatus
abs te intellexero, dabo operam ut siepe aliquid
tale inueniam. Interea Christus Opt. Max.

Sic bonum te, sic uerū pontificem no-
bis diu in columem seruet. Ex ar-

ce Steckelberg, Calen. Dc-
cemb. Anno post mil-

lesimū & quin-

gentelimū,

decimo

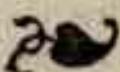
septi-

mo.

F I N I S.

R. P. D. HIERONYMVS PAV. CAT.

thalanus Canonicus Barcinonensis, iuris utr^e
usque doctor, ac Cubicularius Alexandri
VI. Pontificis Max. usq; fide digniss. in
libello quem uocant Practicam
Cancellariæ Apostoli-
cæ, sic scribit.

Quod donatio Constantini etiam de facto non fuerit;
lege Laurentium Vallam, & Papam Pium in dialo-
go. nec de tali donatione quicquam legi apud proba-
tum historicum, præsertim eos qui scripserint illa ætate, uel
illi proxima. nam nec Eusebius, qui suit diligentissimus
scrutator & narrator rerum Christianarum meminit, quod
tamen nullo modo uidebatur obmittendum. nec Hierony-
mus, Augustinus, Ambrosius, Basilis, Ioannes Chryso-
stomus, nec Ammianus, nec historia tripartita, nec ipse
met Damasus Papa in sua Chronica, nec Beda, nec Orosio
meminerunt. Et constat per plures quam C C C annos
posse Constantinum Imperatores tenuisse gubernacula ur-
bis & Italie per duces, præsides, & exarchos, & urbis Ro-
manæ, usque ad tempora Innocentij. II. ut patet aperte in
Chronicis & historijs, & de Iustiniano patet l. 1. & 2. de
offi. præfe. prætor. africe. & in procœmio Instit. & in episto-
la, inter claras. ibi, nostrum firmat imperium. & in. l. fin. C.
deuet. int. encl. & in. l. bene à Zenone. & in aut. ut etiam
Romana ecclesia. ibi, ad ecclesiæ nostræ, & usque ad Ocea-
ni recessus, & in aut. ut proprio nomine Imperato. Et in ui-
ta Phocæ Imperatoris legitur impetrasse Pantheon Bonis-
facium Papam ab eo. Vnde ergo habuerit terras Ecclesia,

P. Pius dia-
logū scripsit
contra dona-
tionē Constan-
tini.

Argumen-
tum forte.

Car. M. & Pi-
pinus, spolia
tis ueris Im-
peratoribus
ecclesiam Ro-
ditarunt.

D. alodus P.¶
contra d. C.
B. Platyna.

Renus ep̄s.

¶

uide gesta Caroli magni, & Pipini, & Pium in dicto dialo-
go, & collecta nouissime per dominum Bartholomeum de
Platyna bibliothecarium, qui omnia instrumenta per
tinentia ad statum ecclesiæ in temporalibus, præ-
sertim circa acquisitionem terrarū, & alio-
rum iurium & censuum, collegit in
ualde magno uolumine, ad cu-
ius collectionem etiā ope-
ram nostram præbui-
mus in reuiden-
do. Et de dicta donatione & curatio-
ne lepræ Constantini, lege quæ
late scribit Renus episco-
pus Paduanus in hi-
storia sua de ui-
tis Pontis
ficum.

F I N I S.

**Hæc libuit præmittere, quo lector ceu argumento instru-
ctus, ad legendū Laurentium parior ueniat.**

LAVRENTII VALLENSIS PATRI-

ij Romani de falsa credita & clementia Cons-
stantini donatione deciamatio.

Plures a me libri compluresq; emissi sunt in
omni fere doctrinarum genere. In quibus qd^e
a nonnullis magnisq; & longo iam aeuo pro-
batis autoribus diligenter, cū sint qui indigne-
ferantur, meq; ut temerarium sacrilegūq; crimi-
nentur. Quid tandem nunc facturi quidam putandi sunt:
quantopere in me debacchatur? & si facultas datur quam-
auide me ad supplicū festinanterq; rapturi, qui non tantū
aduersus mortuos scribo, sed aduersus etiam uiuos. nec in
unum alterumue, sed in plurimos. nec contra priuatos mo-
do, uerum etiam cōtra magistratus. At quos magistratus?
nempe summū Pontificem, qui non temporali solū arma-
tus est gladio, regum ac principum more, sed ecclesiastico
quoq; ut ab eo neq; subter ipsum, ut sic loquar, clipeum ali-
cuius principum protegere te possis, quo minus excōmu-
nicatione, anathemate, execratione ferire. Quod si pruden-
ter ut dixit, sic fecisse existimatus est, qui inquit. Nolo scri-
bere in eos, qui possunt proscribere, quāto mihi magis idē
faciendum esse uidetur in eum qui ne proscriptioni quidē
reliquerit locū, quiq; inuisibilibus me potestas sue iaculis
persequatur, ut iure possim dicere quo ibo a spiritu tuo, &
quo a tua fugiā facie? Nisi forte putemus, patientius hæc
esse latrū summū sacerdotem, q̄ ceteri ficerent. Nihil
minus siquidem Paulo quod bona se conscientia conuersa
tum esse diceret, Ananias princeps sacerdotum coram tri-
buno qui iudex sedebat iussit obuerberari, & Phallus eadē
preditus dignitate Hieremiam ob loquendi libertatem cō-
iecit in carcerem. Sed illum tribunus ac præses, hunc rex
ad iersus iniuriam pontificis tutari & potuit & uoluit. Me
uero quis tribunus, quis præses, quis rex e manibus sum-

C

*Sinimus
ptn hfr*

*Quia ligat
pissim papa*

*Paulum qm
natus di*

*Maria Ius
Celestini*

mi sacerdotis, si me rapuerit ille, etiam ut uelit, eripere posse
terit? Verum non est causa cur me duplex hic periculi ter-
ror conturbet, arceatque a proposito. Nam neque contra ius
pharsalum summo ponte licet aut ligare quippiam aut soluere &
in defendenda ueritate atque iustitia profundere animam sum-
mae uirtutis, summae laudis, summi premij est. An uero mul-
ti ob terrestrem patriam defendendam mortis adiere discri-
men, ego ob coelestem patriam assequendam (assequuntur
autem eam qui deo placent, non qui hominibus) mortis discri-
mine deterrebor? Facillat igitur trepidatio, procul abeant
metus, timores excidat. Forti animo magna fiducia, bona
spe, defendenda est causa ueritatis, causa iustitiae, causa dei.
Neque enim is uerus habendus est orator, qui bene scit dice-
re, nisi & dicere audeat. Audeamus igitur accusare, quicun-
que digna committit accusatione. Et qui in omnes peccat,
unius pro omnium uoce carpatur. At non debeo palam ob-
iurgare fratrem, sed inter me & ipsum. Immo publice pec-
cans, & qui priuatum consilium non admitteret, publice ar-
guendus est, ut ceteri timorem habeat. An non Paulus, cu-
ius uerbis modo sum usus, in os Petrum coram ecclesia re-
prehendit, quia reprehensibilis erat? & hoc ad nostram do-
ctrinam scriptum reliquit. At non sum Paulus, qui Petrum
possum reprehendere. Immo Paulus sum qui Paulum imi-
tor, quemadmodum, quod multo plus est, unus cum deo spi-
ritus efficior, cum studiose mandatis illius obiepero. Neque
aliquem sua dignitas ab increpationibus, tutu reddit, quae
Petrum non reddidit, multosque alios eodem preditos gra-
du ut Marcellum, quod diuis libasset, ut Celestinum, quod cum
Nestorio haeretico sentiret. Ut quosdam etiam nostra me-
moria, quos ab inferioribus. (Quis enim non est inferior
papa?) reprehensos scimus, ut taceam cōdemnatos. Neque
uero id ago, ut quenquam cupiam infectari, & in eum quasi Phis-
ippicas scribere. Hoc enim a me facinus procul absit, sed ut
errorem a mentibus hominum conuelli, ut eos a uicijs scele-

inbusq; uel admoniendo uel increpando summo ueam. Nō
ausim dicere, ut alij per me edocti, luxuriantem nimis far-
mentis papalem sedem, quæ Christi uinea est, ferro coerce-
ant, & plenas uuas, non graciles labruscas ferre compellat.
Quod cum facio. Num quis erit qui aut mihi os, aut sibi
aures uelit occidere, ne dicam suppliciū mortemq; propo-
nere? Hunc ego si hoc faciat, etiam si papa sit, quid dicam
esse. Bonum ne pastorem an aspidem surdam, quæ nolit
exaudire uocē incantantis, uelit eiusdem membra morsuſ
p̄stringere uenenoq;. Scio iamduſt expectare aures hoīm
quod nam p̄tificibus Romanis crimen impingam, profe-
ctio ingens, siue supinae ignorantiae, siue immanis auaritiae,
quæ eit Idologi seruitus, siue imperādi uanitatis, cuius cru-
delitas semper est comes. Nā aliquot iam seculis aut uero
intelleixerunt donationem Constantini cōmentiuā fictāq;
esse, aut ipsi finxerunt, siue posteriores in maiorum suorū
dolis uestigia imprimentes, pro uera, quā falsam cognosce-
rent, defenderunt. Dedecorantes pontificatus maiestatem,
dedecorates ueterum pontificū memoriam, dedecorantes
religionē christianā & omnia credib; minis flagicijsq; mi-
scentes. Suā esse aiunt urbem Romā, suū regnum Siciliae,
Neapolitanūq;. Suā uniuersam Italiā, Galatas, Hispanias,
Germanias, Britānos, suū deniq; occidentē. Hęc enim cun-
cta in ipsa donationis pagina cotineri. Ergo hęc omnia tua
sunt summe pontifex? omnia tibi in animo est recuperare.
omnes reges ac principes occidentis spoliare urbibus,
aut cogere ut annua tibi tributa penſitent, fententia est. At
ego cōtra existimo, iustius licere principib; spoliare te in
perio omni quod obtines. Nam, ut ostendam, donatio illa
unde natū esse suū ius summī pont. uoluit. Siluestro pariter
& Constantino fuit incognita. Verū anteē ad cōfutandā do-
nationis paginā uenio, qđ unū istore patrocinū est, nō mo-
do falso, uerū euā ſolidū, ordo postulat, ut altius repetā.
Et primū dicā, nō tales fuisse Cōstantinū Siluestruq;, illū
C. 4

ne uero, si
papa vindicari

Proposita

quidem qui donare uellet, qui iuri donare posset, qui, ut in manum alteri ea traderet, in sua haberet potestate. Hunc autem qui uellet accipere, quicq; iure accepiturus foret. Secundo loco, si hæc nō essent, quæ uerissima atq; clarissima sunt, neq; hunc acceptasse, neq; illum tradidisse possessionem rerum quæ dicuntur donatae, sed eas semper in arbitrio & imperio Cæsarum permanuisse. Tertio nihil datū Siluestro a Constantino, sed priori pontifici, ante quem & baptismū accepterat, donaq; illa mediocria fuisse, quibus papa degere uitam posset. Quarto, falso dici, donatiois exemplū aut apud decreta reperiiri, aut ex historia Silvestri esse sumptū, quod neq; in illa neq; in ulla historia inuenitur. In eo quedam contraria, impossibilia, stulta, barbara, ridicula contineri. Præterea loquar de quorundam aliorum Cæsarum uel simulata, uel friuola donatione. Vbi ex abundanti adiçiam, si Silvester possedisset, tamen siue illo siue quoquis alio pontifice a possessione deiecto, post tantū temporis intercedentē, nec diuino nec humano iure posse repeti. Postremo ea quæ a summō pontifice tenentur nullius temporis longitudine posse præscribi. Atq; quod ad primā partem attinet. (Loquamur aut de Constantino prius, deinde de Silvestro) non est committendum, ut publicam quasi & cæsaream causam, nō maiore q̄; priuatæ solent, ore agamus. Itaq; quasi in contione regum ac principum orans, ut certe facio, nā mea hæc oratio in manus eorum uentura est, libet tanq; præsentes, & in conspectu positos alloqui. Vos appello reges ac principes. (Difficile est enim priuatū hominem animi regnū concipere imaginem.) Vestram mentem inquirō, conscientiā scrutor, testimonium postulo. Nunquid uestrū quispiam si fuisset Constantini loco, faciendum sibi putasset, ut urbē Romam, patriam suam, caput orbis terrarū, reginam ciuitatū potentissimam, nobilissimā, dītissimam populō, triumphatricem nationum, & ipso aspectu sacram, liberalitatis gratia donaret alteri, & se ad humile oppidū cōsernet, deinde By-

Rome.

zantium? Donaret præterea, una cum Roma, Italiam, non
prouintiam sed prouinciarum uictricem, donaret tres Gal-
lias, donaret duas Hispanias, donaret Germanos, donaret
Britannos, totum donaret occidentem, & se altero ex im-
perijs oculis orbaret? Hoc ego, ut quis faciat compos mentis
adduci non possum, ut credam. Quid enim uobis expe-
ctatus, quid iocundius, quid gratius contingere solet, q[uod]q[ue]
imperijs accessione uestris uos regnisque adiungere? & lon-
ge lateq[ue] q[uod] maxime profene ditionem? In hoc, ut uidere
uideor, omnis uultra cura, omnis cogitatio, omnis labor di-
esq[ue] noctesq[ue] consumitur. Ex hoc præcipua spes glorie, pro-
pter hoc uoluptates relinquitis, propter hoc mille pericula
aditis, propter hoc carissima pignora, propter hoc partem cor-
poris a quo animo amittitis. Si quidem neminem ueliru aut
audiui aut legi a conatu ampliandi imperij suisse deterritus
q[uod] aut luminis, aut manus, aut cruris, aut alterius membris
facturam fecisset. Quin ipse hic ardor, atq[ue] hæc late domi-
nandi cupiditas, ut quisq[ue] maxime potens est, ita eum ma-
xime angitatq[ue] agitat. Alexander non contentus deserit
Lybiae pedibus peragrasse, orientem ad extremum usq[ue] Oceanum
uicisse, domuisse Septentrionem, inter tot uulnera, tot
casus recusantibus iam detestabuscq[ue] tam longinquas, tam
asperas expeditiones militibus, ipse sibi nihil effecisse uide-
batur, nisi & occidentem, & omnes nationes, aut ui, aut no-
minis sui autoritate, sibi tributarias reddidisset. Parum dico
Iam Oceanum transire, & si quis aliis orbis esset explora-
re, ac suo subiçere arbitrio destinauerat. In coelum tandem
ut opinor, tentasset ascendere. Talis fere est omnium regū
uoluntas, & si non omnium talis audacia. Taceo quāta sce-
lera, quot abominanda propter imperium assequendū am-
pliandumue admissa sunt, ut nec fratres a fratribus, nec filii
a parentib[us], nec parentes a filiorum sanguine nefarias ab-
stineant manus. Adeo nusquam magis, nusq[ue] atrocius, græssa
i sole humana temeritas, & quod mirari possis, nō segnius

C iii

res ad hoc uideas animos senuum & iunctum, orborum & pa-
rentum, regum & tyrannorum. Quid si tanto conatu dominus
peu solet, quanto maiore necesse est conseruetur. Nec
enim tantopere miseram est non ampliari imperium, & im-
minuere. Nec tam deforme, tibi alterius regnum non ac-
cedere tuo, & tuum accedere alieno. Nam, quod ab rege ali-
quo aut populo, legitimus, nonnullos praepositos regno aut
urbibus, id factum est non de prima, nec de maxima, sed de
postrema quodammodo ac minima imperij parte. Atque ea
ratione, ut donantem, qui donatus est, quasi dominum, & se mini-
strum illius semper agnosceret. Nunc quoque nonne abiecto
animo, & minime generoso uidentur esse, qui opinantur
Constantinum meliorem a se imperij alienasse partem? Non
dico Romanam Italiam & cetera, sed Gallias, ubi ipse pre-
lia gesserat, ubi solum diu dominatus fuerat, ubi suae gloriae
suique imperij rudimenta posuerat. Hominem, qui cupiditas
te dominandi nationibus bella intulisset. Socios affinesque bel-
lo ciuili persequuntis imperio priuasset. Cui nondum perdo-
mitiae ac profligate reliquie essent alterius factionis. Qui cum
multis nationibus bella gererent modo soleret spe gloriae
imperiique, sed & necesse haberet, utpote a Barbaris quotidianis
die laceratus. Qui filii, qui coniunctis sanguine, qui amicis
abundaret. Qui Senatum populumque Ro. huic facto repugna-
turum nosset. Qui expertus esset, instabilitatem uscarum na-
tionum, & ad oem fere Ro. principis mutationem rebellantissi-
mus. Quis ememiniisset more aliorum Cesarum non electione pa-
trum consensuque plebis, sed exercitu, armis, bello, domina-
tum occupasse. Quae tam uehemus causa & urgens ade-
rat, ut ista negligere, & tanta liberalitate uti uellet. Ait enim,
quia effectus erat Christianus. Ergo ne imperij optima par-
te se abdicaret? Credo, scelus erat, flagitium, nephias, iam re-
gnare, nec cum christiana religione coniungi poterat regnum.
Qui in adulterio sunt, qui usurpis rem auxerunt, qui aliena
possident, hi post baptismum alienam uxorem, alienam pecuniam,

aliena bona reddere solent, hanc cogitationem si habes Cōstantine restituere urbibus libertatem, nō mutare dominū debes. Sed non id in causa fuit, tantum in honorem religio-
nis, ut faceres, adductus es. Quasrreligiosum sit magis res-
gnum deponere q̄i pro tutela religionis illud administrare.
Nā quod ad accipientes attinet, neq; honesta erit illis neq;
utilis ista donatio. Tu uero si christianū te ostendere, si pietā
tem indicare tuā, si consultū nō dico Ro. ecclesiae uis, sed ec-
clesię dei, nunc præcipue, nunc principē agas, ut pugnes p̄
his, qui pugnare nō possunt, nec debent. Ut eos tua auctor-
itate tutos reddas, qui infideli iniurijq; obnoxii sunt. Na-
buchodonosor, Cyro, Assuero, multisq; alijs principibus
sacramentū ueritatis deus aperire uoluit, a nullo tamen eo-
rum exegit, ut imperio cederet, ut partem regni donaret,
sed tantū libertatē Hebrais redderet, eosq; ab infestantibus
finitimis ptegeret. Hoc satis fuit Iudeis, hoc sat erit & chris-
tianis. Factus es Constantine christianus. At indignissima-
res est christianū te nunc imperatore, minorē esse principa-
tu, q; fueras infidelis. Est enim principatus præcipuum quod
dam dei munus, ad quem Gentiles etiam principes a deo
eligi existimantur. At erat leuatus a lepra, ideo uerosimile
est referre gratiam uoluisse, & maiore mensura reddere qd̄
acceperat. Ita ne Naaman ille Syrus ab Helisaeo curatus,
munera tantum offerre uoluit, non dimidium honorum,
Constantinus dimidium imperium obtulisset. Piget me
impulenti fabellæ tanq; indubitatæ historiæ respōdere. Sic
enim haec fabula, ex historia Naaman & Helisaei, ut altera
draconis, ex fabuloſo dracone Beli adumbrata est. Sed ut
ista concedā, nunquid in hac historia de donatione fit men-
tio? Minime. Verum de hoc cōmodius postea. Leuatus est
a lepra, ccepit ob id mentē christianā, dei timore, dei amore
imbatus est, illi honorē habere uoluit. Nō tamen p̄suades-
ri possum eū tāta donare uoluisse. Quippe cū uideā nemī
nem, aut Genitē in honorē deorū, aut fidelē in honorē dei

uiuentis imperium depositisse, sacerdotibusq; donasse. Si quidem ex regibus Israel nemo adduci potuit, ut pristino more ad templum Hierusalem populos sacrificaturos ire permitteret, eo uidelicet timore, ne forte ad regem Iudee a quo defecerant redirent, sacro illo cultu religionis admoniti ac templi maiestate. At quanto hoc magis est, quod fecisse dicitur Constantinus? Ac ne quid tibi propter curationem lepræ bladiariis, Hieroboam primus a deo in regem Israel electus est, & quidem ex infima conditione, quod mea sententia plus est, q; esse lepra laevatum, & tamen is non est ausus regnum suum deo credere, & tu uis Constantinum regnum deo donasse, quod ab illo no accepisset? Qui praesertim id quod in Hieroboam no cadebat offendere filios deprimere amicos, negligeret suos, ledere patriam, mero re omnes afficeret, & quasi in aliud hominem uersus. Ceteren non desuissent qui eū admonerent, & in primis filij, propinqui, amici. Quos quisquis est qui non putet, p̄tinus Imperatorē fuisse adituros? Ponite igit illos ante oculos mente Cōstantini audita, trepidos, festinates, cū gemitu lachrymisq; ad genua principis procubentes, & hac uoce utentes

Ita ne pater ante haec filiorū amantissime, filios priuas, ex heredas, abdicas. Nam q; te optima maximaq; Imperij patre exuere uis no tam querimur q; miramur. Querimus aut q; eam ad alios defers, cum nostra & iactura & turpitudine. Quid enim cause est, q; liberos tuos expectata successione imperij fraudas, qui ipse una cū patre regnast? Quid in te cōmisi mus? qua in te, qua in patriam, qua in nomen Romanum, ac maiestatē imperij impietate digni uideamus, quos præcipua optimaq; priues principatus portione, qui a patris laribus a cōspectu natalis soli, ab assueta aura, a uerstu consuetudine relegemur? Penates, phana, sepulchra exules relinquemus, nescio ubi aut qua terrarū regione uisturi? Quid nos propinqui, quid nos amici, qui tecum toties in acie stetimus, qui fratres parentes filios hostili mu-

crone

erone confosso, palpitateq; conspeximus, nec aliena mor-
te territi sumus, & ipsi parati pro te mortem oppetere, nūc
abs te uniuersi destituimur? Qui Rome gerimus magistra-
tus, qui urbibus Italæ, qui Gallijs, qui Hispanijs, qui cæte-
ris prouintijs præsumus, aut præfuturi suimus, omnes ne-
reuocamur, omnes priuati iubemur esse? An iacturā hanc
aliunde pensabis? Et quomodo pro merito ac pro dignita-
te poteris, tanta orbis terraꝝ parte alteri tradita? Num qui
præerat centum populis, eū tu Cæsar uni præficies? Quo-
modo tibi istud in mentem uenire potuit? quomodo subi-
ta tuoꝝ te cœpit obliuio, ut nihil te misereat amicorū, nihil
proximorū, nihil filiorum? Utinam nos Cæsar salua tua di-
gnitate atq; uictoria in bello contigisset occumbere potius,
q; ut ista cernamus. Et tu quidē de imperio tuo ad tuum ar-
bitratum agere potes, atq; etiam de nobis, uno dūtaxat ex-
cepto, in quo uel ad mortem usq; erimus contumaces, ne
a cultu deorum immortalium desistamus, magno etiā alijs
exemplo, ut scias tua ista largitas quid mereatur de religio-
ne christiana. Nam si non largiris Siluestro imperium, tecū
Christianī esse uolumus, multis factum nostrū imitaturis.
Si largiris, non modo christiani fieri nō sustinebimus, sed
inuisum, detestabile, execrādum, nobis hoc nomen efficies.
Tales preddes, ut tandem tu & uitte & mortis nostræ mi-
sercaris. Nec nos sed te ipsum duriciæ accuses. Nonne hac
oratione Constantinus, nisi extirpatam ab eo uolumus hu-
manitatē, si sua sponte nō mouebatur, motus fuisset? Quid
si hos audire noluisset? Nonne erant qui huic facto & ora-
tione aduersarentur & manu? An. S. P. Q. R. sibi tanta in re
nihil agendum putasset? Nonne oratorem, ut ait Virgilius
grauem pietate & meritis aduocasset, qui apud Constanti-
num hanc haberet orationem.

Cæsar, si tu tuoꝝ immemor es, atq; etiam tui, ut nec filijs
hereditatem, nec propinquis opes, nec amicis honores, nec
tibi imperium esse integrum uelis. Non tamen S.P.Q.R.

D.

immemor potest esse sui iuris, siueq; dignitatis. Etenim quod
tibi tantum permittis de imperio Ro. quod non tuo sed nostro san-
guine partum est? Tu ne unum corpus in duas secabis partes?
& ex uno duo efficies regna, duo capita, duas uoluntates?
& quasi duobus fratribus gladios, qui de hereditate decer-
nent, porriges? Nos ciuitatibus, quae de hac urbe beneme-
ritae sunt, iura ciuitatis damus, ut ciues Ro sint. Tu a nobis
dimidiū imperij auferas, ne hanc urbē parentē suā agnoscat.
Et in aliis quidē apium si duo reges natū sint, alterū q̄ deteri-
or est occidimus. Tu ne in alio imperij Ro ubi unus &
optimus princeps es, alterū & huc deterrimū, & nō apem,
sed sucū collocandū putas? Prudentiā tuā uehementer de-
syderamus Imperator. Nā quid futurū est, si uel te uiuo, uel
post tuā mortē, aut huic parti quē alienas, aut alteri quā tibi
relinquis, bellū a barbaris nationibus inferas? Quo robore
militū, quibus copijs occurremus? Vix nunc totius impe-
rij uiribus possumus, tunc poterimus? An perpetuo mem-
brum hoc cū illo in concordia erit? Ut reor, nec esse pote-
rit, quā Roma dominari uelit, nolit pars illa seruire. Quin
& te uiuo, breue intra tēpus, reuocatis ueteribus præsidj̄s,
suffectis nouis te in tuum regnum profecto & longe agen-
te hic altero dominante, nonne omnia noua, id est diuersa
atq; aduersa erunt? Regno sere inter duos fratres diuisio,
protinus & populorum animi diuiduntur, & prius a scipis,
q̄ ab externis hostibus bellum auspicantur. Idem euentu-
rium in hoc imperio quis nō uideret? An ignoras hanc olim
imprimis finisse causam optimatibus cur dicerent citius se
in cōspectu po. Ro. esse morituros, q̄rogationem illam fer-
ri sūcerent, ut pars Senatus ac pars plebis ad incolēdum Ve-
los mitteatur, duascq; urbes communes pop. Ro. esse? Si
enim in una urbe tantū dissensionum esset, quid in duabus
urbibus futurū? Ita hoc tēpore, si tantū discordiarj, in uno
imperio, testor conscientiā tuā ac labores, quid in duobus
imperijs fieri? Age uero putas ne hinc fore, qui tibi bellis

occupato esse auxilio aut uelint, aut sciant? Ita ab armis
atq; ab omni re bellica abhorrentes erunt, qui p̄ficientur mi-
litibus atq; urbibus, ut ille qui p̄ficit. Quid: nōne hunc tā
imperitū regnandi, & iniuriaē facile, aut Ro. legiones, aut
ipſae punitiæ spoliare tentabunt? Ut quē sperabunt uel nō
repugnaturū, uel poenas nō repetiturū, Credo me hercule
ne unū quidē mēlem illos in officio māsuros, sed statim, &
ad primū, p̄fectionis tuae initū rebellaturos. Quid facies?
Quid cōſilij capies, quū dupli ci atq; adeo multiplici bello
urgeberet? Nationes, quas subegimus, cōtinere uix possu-
mus, quō illis accedente ex liberis gentibus bello relistet?
Tu C̄esar, qd ad te spectet, ipse uideris, nobis aut̄ hēc res nō
minus, q̄ tibi, curæ esse debet. Tu mortalis es, Imperitū po-
puli Ro. decet esse immortale, & quantū in nobis est, erit.
neq; imperium modo, uerum etiā pudor. Scilicet, quorū
religionem contemnimus, eorum accipiēmus imperium?
& principes orbis terrarum huic contemptissimo homini
seruiemus? Urbe a Gallis capta, Romani senes demulceri
sibi barbam a uictoribus passi non sunt. Nunc sibi tot sena-
tores ordinis, tot pr̄etores, tot tribunicij, tot consulares, triu-
phalesq; uiri, eos dominari patientur, quos ipsi tanq; seruos
malos omni cōtumeliare genere suppliciorūq; affecerunt?
Isti ne homines magistratus creabunt? prouintias regent?
bella gerent? de nobis sententias capitū ferent? Sub his no-
bilitas Romana stipēdia faciet? honores sperabit? munera
assequebit? Et qd maius, quodq; altius penetret uulnus acci-
pere possumus? Nō ita putas C̄esar Ro. degenerasse san-
guinem, ut istud passurus sit æquo animo, & nō quauis ra-
tione deuitandū existimet, qd mediussidius neq; mulieres
suspirarent, sed magis se una cum dulcibus liberis, sacrificijs
penatibus concremarent. Ut non Carthaginenses foemine
fortiores fuerint, q̄ Romanae. Etenim C̄esar si regem ic de
legissemus, haberet tu quidem magnum de imperio Ro.
agendi arbitrium, sed non ita ut uel minimum de ipsius im-

D ij

minueres maiestate. Alioquin qui te fecissemus regem, eadem facultate te regno abdicare iuberemus, nedum posses regnum diuidere, nedum tot prouintias alienare, nedum ipsum regni caput peregrino atq; humillimo homini addicere. Canem ouili præfecimus, quē, si lupi mauult officio fungi, aut ejscimus, aut occidimus. Nunc tu cum diu canis officio in ouili Romano defendendo sis sanctus, ad extre-
mum in lupum nullo exemplo conuerteris? Atq; ut intel-
ligas, quandoquidem nos pro iure nostro cogenes asperius loqui, nullum tibi in populi Ro. imperio ius est. Cæsar ui-
dñatum occupauit, occupauit Augustus, & in uitium successit, & aduersarioꝝ partium profligatione se dñm fecit. Tibe-
rius, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespa-
sianus, cetericꝝ, aut eadem aut simili via libertatem nostram
prædati sunt. Tu quoq; alijs expulsis, aut interemptis do-
minus effectus es. Sileo, q; ex matrimonio natus non sis.
Quare ut tibi nostram mentem testificemur Cæsar, si non
libet tibi Romæ principatum tenere, habes filios, quorum
aliquem in locum tuum nobis quoque permittentibus, ac
rogantibus naturæ lege substituas. Sin minus, nobis in ani-
mo est, publicam amplitudinem, cum priuata dignitate de-
fendere. Neq; enim minor hæc iniuria quiritu, q; olim fuit
uiolata Lucretia. Neq; nobis deerit Brutus, qui cōtra Tat-
quinium se ad libertatem recuperandam huic populo pre-
beat ducem. Et in istos primum quos nobis præponis, de-
inde & in te ferrum stringemus. Quod in multis Impera-
tores, & quidem leuiores ob causas, fecimus. Hæc profe-
cto Constantiu, nisi lapidem eum aut truncum existimas-
mus, permouissent. Quæ, si populis non dixisset, tamen di-
cere apud se, & his passim uerbis fremere, credibile erat. Ea-
mus nunc, & dicamus Constantiu gratificari uoluisse Sil-
uestro, quem tot hominum odijs, tot gladijs subijceret, ut
uix quantum sentio, unum Siluester diem in uita facturus
fuisset. Nā eo, paucisq; alijs absumptis, uidetur omnis sub-

fatum ire de pectoribus Romanorū tam diræ iniuriæ contumeliasq; suspicio. Age porro si fieri potest concedamus, neq; preces, neq; minas, neq; ullam rationem aliquid profecisse, perstareq; adhuc Cōstantinum, nec uelle a suscepta semel persuasione discedere. Quis nō ad Siluestri orationē si res uera fuisset, unquam commotum assentiatur? quae talis haud dubie fuisset.

Oratio Siluestri ad Constantimum.

Princeps optime, ac fili Cēsar. Pietatem quidem tuā tam pronam, tamq; effusam, non possum nō amare atq; amplecti, ueruntamen quod in offerendis deo muneribus, immo landisq; uictimis nonnihil erres, minime demiror, quippe qui adhuc es in christiana militia Tiro. Ut nō decebat olim a sacerdote omnem pecudem, seramq; & ouem sacrificari, ita non omne ab eodem accipiendum est munus. Ego sacerdos sum, ac Pontifex, qui despicerē debeo, quid ad altare patiar offerri. Ne forte, non dico immundū animal offeratur, sed uipera aut serpens. Itaq; sic habeas. Si foret tui iuris, partem imperij cum regina orbis Roma alteri tradere quam filijs, quod minime sentio, si populus hic, si Italia, si cæteræ nationes sustinerent, ut quos oderunt, & quorum religionem adhuc respūunt, capti illecebris saceruli, eorū impenitentia obnoxij esse uellent, qd' impossibile est, tamen si quid mihi credendum putas fili amantissime, ut tibi assentiar, uisa adduci ratione non possum, nisi uellem mihi ipsi esse dissimilis, & conditionem meam obliuisci, ac propemodū dominū Iesum abnegare. Tu enim munera, siue ut tu uis, tuq; remunerations, & gloriam, & innocentiam, & sanctimoniam meam, atq; omnium qui mihi successuri sunt, polluerent, ac prorsus euerterent, uiamq; ijs qui ad cognitionem ueritatis uenturi sunt, intercluderent. An uero Heliseus a Naaman Syro, a lepra curato, mercedem accipere noluit, ego te curato accipiam? Ille munera respuit, ego regna mihi dari sinam? Ille personam prophetæ maculare noluit, ego pers-

D iiij

sonam Christi, quā in me gerō, maculare poterō? Cur aut
ille accipēndis munētibus personam prophetae maculari
putauit? Nempe quod uideri poterat, uendere sacra, scēne
rare donum dei, indigere præsidij hominum, eleuare atq;
imminuere beneficij dignitatē. Maluit ergo sibi principes
ac reges bñficiarios facere, q̄ ipse beneficiarius illorū esse. I
Immo ne mutua quidem beneficētia uti. Beatius est enim
multo, ut inquit dominus, dare q̄ accipere. Eadē mihi atq;
adeo maior est causa, cui etiam a domino præcipitur dicen-
te, infirmos curate, mortuos suscitare, leprosos mūdate, dæ-
mones ejcite, gratis accepisti, gratis date. Ego ne tantum
flagitium admittam Cesar, ut dei præcepta non exequar:
ut gloriam meam polluam: melius est, ut inquit Paulus,
mīhi mori, q̄ ut gloriam meā quis euacuet. Gloria nostra
est, apud deum honorificare ministeriū nostrum, ut idem
inquit, uobis dico gentib⁹, q̄diu ego quidem sum gentiū.
Apostolus, glorificabo ministerium meum, ego Cesar alijs
quoq; sim, & exemplum, & causa delinquendi, christianus
homo, sacerdos dei, pontifex Romanus, uicarius Christi:
Iam uero innocentia sacerdotum quomodo incolumis erit
inter opes, inter magistratus, inter administrationem secu-
larium negotiorū: Ideo ne terrenis renunciamus, ut eadem
überiora alsequamur: Et priuata abiecimus, ut aliena possi-
deamus, & publica: Nostræ erunt urbes, nostra tribuia, no-
stra uestigalia. Et cur clericos, si hæc fecerimus, nos uocari
licebit: pars nōstra, siue fors, quæ græce dicitur κληρος, do-
minatus est non terrenus sed coelestis. Leuite, qui idem cle-
tici sunt, partem cū fratrib⁹ non suere sortiti, & tu nos iu-
bes etiam fratrum sortiri portionem: Quo mihi diuitias
atq; opes, qui domini uoce iubeor nec de crastino esse sollē-
citus? & cui dictū est ab illo, nolite thesaurizare super ter-
ram, nolite possidere autū, neq; argentū, neq; pecuniam, in
zonis uestrīs. Et, difficultius est diuitē introire in regnū cœ-
lorum, q̄ Camelū per foramen acus transire. Ideoq; paupe-

Clerici

res sibi ministros elegit, & qui omnia reliquerunt, ut eū se-
querentur, & paupertatis ipse fuit exemplū. Vscy adeo diui-
tarum pecuniarūq; tractatio innocētia inimica est, nō mo-
do possedit illa: atq; dominatus. Vnus Iudas, qui loculos
habebat, & portabat quae mittebantur, prævaricatus est, &
amore pecunie cui afflueuerat, magistrū, dñm, deū, & repre-
hendit, & prodiit Itaq; uereor Cæsar, ne me ex Petro fa-
cias Iudā. Audi etiā quid Paulus dicat. Nihil intulimus in
hunc mundum. haud dubiū, quod nec auferre quid posses-
mus, habentes aut̄ alimēta, & quibus tegamur, his contem-
ti sumus. Nā qui uolunt diuites fieri, incident in tentatio-
nem, & in laqueū diaboli, & desyderia multa, & inutilia, &
nocua, quae mergūt homines in interiū & perditionē. Ra-
dix enim omniū malorū est cupiditas, quā quidem appetē-
tes, errauerunt a fide, & inferuerunt se doloribus multis.
Tu aut̄ homo dei hæc fuge, & tu me accipere iubes Cæsar
quæ uelut ueneni effugere debeo: & quis præterea, pro-
tua prudentia Cæsar cōsideres, quis inter hæc diuinis re-
bus faciendis locus: Apostoli, quibusdā indignatibus qđ
uidua ī ipsorū in ministerio quotidiano despicerent, respon-
derunt, non esse æquum relinquere se uerbum dei, & mini-
strate mensibus, & tamen uiduis ministrare, quanto aliud
est qđ exigere uestigalia: curare ærarium: stipendum nu-
merare militibus: & mille alijs curis huiusmodi implicari:
Nemo militas deo, implicat se negotijs secularibus, inquit
Paulus. Nunquid Aaron, cum cæteris leuitici generis, ali-
ud qđ domini tabernaculum procurabat: Eius filij, quia
ignem alienum in thuribula sumperant, igni cœlesti cōsta-
grauerunt. Et tu iubes nos ignē seculariū diuitiarū, uetū,
ac pphanū, in sacrata thuribula, id est in sacerdotalia opera
sumere: Nū Eleazar, nū Phinees, nū cæteri pontifices, mi-
nistriq; aut tabernaculi, aut tēpli, quicq;, nisi quod ad rem
diuinā pertineret, administrabant. Administrabat dico. In-
simo, ministrare poterās, si officio suo satillacere uolebas:

Quod si nolint, audiant execrationē domini dicentis. Male
dicti qui opus domini faciunt negligenter. Quae execratio
quā in omnes, tum in pontifices maxime cadit. O quan-
tum est pontificale munus. Quantum est caput esse ecclē-
sie. Quantum est præponi pastorem tanto ouīli, e cuius
manu uniuscuiusq; agni, ouīsq; amissæ sanguis exigitur.
Cui dictum est, si amas me plusq; alij, ut fateris, pasce ag-
nos meos. Iterum si amas me, ut fateris, pasce oves meas.
Tertio si amas me, pasce oves meas. Et tu iubes Cæsar ca-
pras etiam pascere, & porcos, qui nequeunt ab eodem pa-
store custodiri. Quid, quod me regē facere uis, aut potius
Cæsarem, id est regū principem: dominus Iesus christus,
deus & homo, rex & sacerdos, quā se regem affir maret, au-
di de quo regno locutus est. Regnū meū inquit non est de
hoc mundo. Si enim de hoc mundo esset regnū meū, mini-
stri mei utiq; decertarēt. Et quæ fuit prima uox, ac frequen-
ter clamor prædicationis eius: Nonne haec: Pœnitentiā
agite, appropinquauit enim regnū celorum. Appropinqua-
uit regnū dei, cui cōparabitur regnū celorum. Nonne cū hęc
dixit, regnū sæculare nihil ad se pertinere declarauit: Eoq;
non modo regnū huiusmodi nō quæsiuit, sed oblatū quo-
que accipere noluit. Nam cū intelligeret aliquando, popu-
los destinasse ut eum raperent, regemq; facerent, in montiū
solitudines fugit. Quod nobis qui locū ipsius tenemus, nō
soli exemplo dedit imitandum, sed etiā præcepto, inquiēs
Principes gentiū dominantur eorū. Et qui maiores sunt,
potestatem exercent in eos. Non ita erit inter uos, sed qui-
cunq; uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et
qui uoluerit primus inter uos esse, erit uester seruus. Sicut
filius hominis nō uenit ut ministri ei, sed ut ministret, &
det animam suam redemptionem pro multis. Iudices olim
deus, ut scias Cæsar, constituit super Israel, nō reges, popu-
lumq; sibi nomen regium postulantem, detestatus est. Nec
aliter ob duritiā cordis illorum regem dedit, q; repudiū
permī

permiserat, qđ in noua lege reuocauit. Et ego regnū accipiā
qui uix iudex esse permittor? An nescitis, inquit Paulus,
qđ sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in uobis iudica-
bitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Ne-
scitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?
Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui
sunt in ecclesia, eos constituite ad iudicandum. At qui iudi-
ces de rebus controversis tantūmodo iudicabant, nō etiā
tributa exigebant. Ego exigam, qui scio a dño interrogatū
Petrum, a quibusnam reges terrae acciperent tributum, cen-
sumue, a filijs an ab alienis? Et quum hic respondisset, ab
alienis, ab eodem dictum, ergo liberi sunt filii. Qđ si omnes
filii mei sunt Cæsar, ut certe sunt, omnes liberi erunt, nihil
quisqđ soluet. Igitur non est opus mihi tua donatione, qua
nihil assentetur sum, præter laborem, quē ut minime de-
beo, ita minime possum ferre. Quid quod necesse haberē.
potestatem exercere sanguinis, punire fontes, bella gerere,
urbes diripere, regiones ferro igniqđ vastare? Aliter nō est
quod sperem, posse me tueri, quæ tradidisses. Et si haec fece-
ro, sacerdos, pontifex, Christi uicarius sum? Vt illū in me
tomantem audiam, atqđ dicentem. Domus mea domus ora-
tionis uocabitur, omnibus gentibus, & tu fecisti eā spelun-
cam latronum. Non ueni in mundum, inquit dominus, ut
iudicem mundum, sed liberem eum, & ego qui illi successi
causa mortiū ero? Cui in persona Petri dictum est. Cōuer-
te gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui accep-
tent gladium, gladio peribunt. Ne defendere quidem no-
bis ferro nos licet. Siquidem defendere dñm Petrus uole-
bat, cum auriculam abscidit seruo, & tu diuitiā aut cōpa-
randarum aut tuendarū causa, uti ferro nos iubes? Nostra
potestas est potestas claviū, dicente domino. Tibi dabo cla-
ues regni cœlorū. Quodcunqđ ligaueris super terram, erit
ligatum & in cœlis, & quodcunqđ solueris super terrā, erit
solutum & in cœlis, & portæ inferi nō præualebunt aduent

E

sus eas. Nihil ad hanc potestatem, nihil ad hanc dignationem
nihil ad hoc regnum adjici potest. Quo qui contentus non
est, aliud sibi quoddam a diabolo postulat, qui etiam domi
no dicere ausus est. Tibi dabo omnia regna mundi, si cades
in terram adoraueris me. Quare Cæsar, cum pace tua dis
tum sit, Noli mihi diabolus effici, qui Christum, id est me
regna mundi a te data accipere iubeas. Malo enim illa sper
nere de possidere. Et ut aliquid de infidelibus, sed ut spero,
futuris fidelibus loquar, noli me de angelo lucis reddere il
lis angelū tenebrar, quorum corda ad pietatem inducere uolo,
nō ipsorum ceruici iugū imponere, & gladio quod est uerbū dei
nō gladio ferri mihi subiūcere, ne deteriores efficiantur, ne
recalcitrent, ne cornu me ferient, ne nomen dei meo irritati
errore blasphemēt. Filios mihi charissimos uolo reddere,
nō seruos, adoptare, nō emere, generare, nō manucapere
animas eorum offerre sacrificiū deo nō diabolo corpora. Di
scite a me inquit dñs, qui misericordia sum, & humili corde. Capti
te iugū meū, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugū
enim meū suave, & pōdus meū leue. Cuius ad extremū,
sinē faciā, illā in hac re sententiā accipe, quā quasi inter me
& te tulit. Reddite quae sunt Cæsarī Cæsari, & quae sunt dei
deo. Quo sit, ut nec tu Cæsar tua relinquere, neque ego quae
Cæsarī sunt, accipere debeā, quae uel si millies offeras num
quam accipiam. Ad hanc Siluestri orationem apostoli
eo uiro dignā, quid esset, quod amplius Constantinus pos
set opponere? Quod quā ita sit, qui aiunt donationem fa
ctam esse, nonne iniuriosi sunt in Constantino, quem suos
priuare, imperiumque Ro. uoluisse conuellere. Iniuriosi in
S.P.Q.R. Italiam totumque occidentem, quem contra ius
phasque imperiū mutari permisisse. Iniuriosi in Siluestrum,
quem indignā sancto uiro donationē acceptā habuisse. Iniuri
osī in summū ponte, cui licere terrenis potiri regnis, & Ro.
moderare imperiū arbitrantur. Hæc tamen omnia eo per
tinent, ut appareat Constantinus inter tot impedimenta, nun

Finis orationis
pontif. Romani;
ad donat:
Constantini.

11

quam fuisse facturū, ut rem romanā Siluestro ex maxima parte donaret, quod isti aiunt. Age porro, ut credamus istā donationem, de qua facit pagina uestra mentionem, debet constare etiā de acceptatione Siluestri. Nunc de illa nō cōstat. At credibile est dicitis ratam hunc habuisse donationē, ita credo, nec ratam habuisse modo, uerum etiam petuisse, rogasse, precibus extorisse credibile est. Quid uos credibile quod praeter opinionem est hominū, dicitis? Nec quia in pagina priuilegij de donatione fit mentio, putandū est fuisse acceptata. Sed econtrario, quia nō fit mentio de acceptatione, dicendum est nō fuisse donatū. Ita plus cōtra uos facit, hunc donū respuisse, q̄b̄ illum dare uoluisse. & beneficiū in inuitum nō confertur. Neq; uero tantū donata respuisse Siluestrum suspicari debemus, sed tacite etiā indicasse, nec illum dare iuste nec se iure accipere posse. Sed o cæcā semper inconsultam q̄b̄ avaritiam. Demus, ut tabulas quoq; de assensu Silustri proferre possitis, ueras, incorruptas, syncretas, num protinus donata sunt, quae in tabulis continentur? Vbi possessio? Vbi in manus traditio? Nam si cartam modo Constantinus dat, non gratificari Siluestro uoluit, sed il lūdere. Verisimile est dicitis, qui donat quippiam, eum & possessionem tradere. Videte quid loquamini, quū possessionem nō esse datā constet, & an datum sit ius ambigitur. Verisimile est, qui possessionē nō dedit, eū ne ius quidē date uoluisse. Annō cōstat possessionē nūq; traditā fuisse, qd̄ negare impudēissimū est. Nūquid Siluestru Constantinus in Capitoliū, quasi triūphantē, inter frequētiū quiritiū sed in fidelissū plausum duxit? In sella aurea simul assūtē uniuerso Senatu collocauit? Magistratus p̄ sua quenq; dignitate regē salutare & adorare iussit? Hæc erga nouos principes fieri solēt, nō tantū aliquid palliatum uelut Lateranense tradi. Nā postea per uniuersam Italīā circūduxit? Adiūt cū illo Gallias? Adiūt Hispanias? Adiūt Germanos, ceterūq; occidē tem? Aut si grauabant ambo tantū obire terrarē, quibusnā

E ii

nam ingens officium delegarunt: qui & Cæsaris uice tra-
derent possessionem, & siluestris acciperent: Magni hi uiri,
atq; eximia autoritatis esse debuerunt, & tamen qui fuerint
ignoramus. Nostra memoria, ut exempla uerita omittā,
nunq; aliter factitatum uidimus, quū quis aut urbis, aut re-
gionis, aut prouintiæ dominus factus est, ita demum tradi-
tam existimari possessionem, si magistratus pristini summo
ueantur, nouiq; subrogentur. Hoc si tunc Siluester fieri nō
postulasset, tamen magnificientiæ Cōstantini intererat, ut de-
clararet non uerbo sed, sed re possessionē tradere, suos præ-
fides amouere, aliosq; ab illo substitui iubere. Non traditur
possessio, quæ penes eosdem remanet, qui possidebant, &
nouus dominus illos summouere non audet. Sed fac istud
quocq; non obstat, & nihilominus putari Siluestrū posse-
disse, atq; omnia præter morem, præterq; naturam tunc esse
dicamus administrata. Postq; ille abiit, quos prouintijs ur-
bibusq; rectores Siluester præposuit: quæ bella gessit, quas
nationes ad arma spectantes oppreslit: per quos hæc admi-
nistrauit: Nihil horum scimus, respondetis. Ita puto, no-
cturno tempore hæc omnia gesta sunt, & ideo nemo uidit.
Age fuit in possessione Siluester: Quis cum de possessio-
ne deiecit? Nam perpetuo in possessione non fuit, nec sūc
cessorum aliquis saltem, usq; ad Gregorium magnū, qui &
ipse caruit possessione. Qui extra possessionē est, nec se ab
ea deiectum probare potest, is profecto nunq; possedit, &
si se possedisse dicat, insanit. Vides ut te insanum etiam pra-
bo? Alioquin dic quis papam deiecit, ipse ne Cōstantinus,
an eius filij, an Julianus an aliquis alius Cæsar? Profer no-
men expulsoris, pfer tempus, unde primū, unde secūdo, ac
deinceps expulsus est. Num per seditionem, & cædes, an
sine his, conjurarunt in cum pariter nationes, an quæ pri-
ma? Quid? nemo omnī auxilio fuit? Ne illorum quidē
qui per Siluestrū aliumue papā præpositi urbibus ac pro-
vinciis erant? Vno die uniuersa amisit, an paulatim & per

partes? Restitit ipse suiq; magistratus, an ad primū tumul-
tum se abdicarunt? Quid? ipsi uictores non in eam fecem
hominū, quam indignam imperio ducebant, ferro grassati
sunt? In ultionem contumeliae, in tutelam occupatae domi-
nationis, in contemptum religionis nostræ, in ipsum etiam
posteritatis exemplū. Omnino eorū qui uicti sunt, nemo
fugam coepit; nemo latuit; nemo timuit. O admirabilem
casum. Imperiū Romanū tantis laboribus tanto cruore par-
tum, tā placide tā quiete a christianis sacerdotibus uel par-
tum est, uel amissum, ut nullus cruor, nullū bellū, nulla que-
rela intercesserit. Et quod non minus admirari debeas, per
quos hoc gestū sit, quo tempore, quomodo, quādiū, prorsus
ignotū. Putes in syluis inter arbores regnasse Siluestrū,
non Romæ, & inter homines, & ab hybernis imbribus fri-
goribusq; non ab hominibus electum. Quis non habet co-
gnitum, qui paulo plura lectitarit, quot reges Romę, quot
consules, quot dictatores, quot tribuni plebis, quot censos-
tres, quot aediles creati fuerint, nemoq; ex tanta hominū co-
pia, ex tanta uetusitate nos fugit. Scimus item quot Atheni-
ensium duces, quot Thebanorū, quot Lacedemoniorū ex-
titerint, pugnas eorum terrestres naualesq; uniuersas tene-
mus. Non ignoramus qui reges Persarū, Medorū, Chaldeo-
rum, Hebræorū fuerint, aliorūq; plurimorū. Et quō horū
quisq; aut acceperit regnū, aut tenuerit, aut pdiderit, aut re-
cuperauerit. Romanū aut, siue Silvestrianū imperiū, qua ra-
tione incepit, aut qua desierit, quando, per quos, in ipsa
quoq; urbe nescitur. Interrogo enim quos harum rerum te-
stes, auctoresq; proferre possitis? nullos respondetis. Et nō
pudet uos non tam homines q; pecudes dicere uenimile
esse Siluestrum possedit? Quod quia uos non potestis,
ego econtrario docebo, ad ultimū usq; diem uitæ Cōstanti-
nū, & gradatim deinceps oēs Cesares possedit. ut ne quid
habeatis quod hincere possitis. At per difficile est. & magni-
ut opinor operis hoc docere. Euoluātur omnes latīnae grā

E iiij.

exq; historiæ, citentur cæteri autores, qui de illis meminere temporibus, at neminem reperies, in hac re ab alio discrepare. Vnū ex mille testimonijs sufficiat. Eutropius, qui Cōstantinum, qui tres Constantini filios a patre relictos, domi nos orbis terrarē uidit, qui de Julianō filio fratri Constanti ni ita scribit. Hic Julianus qui fuit Diaconus in Ro. ec. Imperatorq; effectus apostotauit in Idologiæ cultu, rerū potitus est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellū. Cui expeditio nī ego quoq; intersui. Nec de donatione imperij occidētis tacuisse, nec paulo post de Julianō, qui successit Julianō, ita dixisset. Pacem cū Sapore necessariā quidē, sed ignobilē fecit, mutatis finib; ac nōnulla imperij Ro. parte tradita, qd' ante, ex quo Ro. imperiū conditum erat, nunq; accidit. Quin etiā legiones nostre apud Claudiū propontū Telestīnum, & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia sub iugo missæ sunt, ut nihil tñ finiū traderetur. Hoc loco libet uos qnuperrime defuncti estis, cōuenire pon. Ro. & te Eugenī, qui uiuis cū felicis tamen uenia. Cur donationē Cōstantini magno ore iactitatis, frequēterq; uos ultores crepti imperij quibusdā regibus principibusq; minamini? & confessionē quandā seruitutis a Caelare, dū coronandus est, & a nonnullis alijs principibus extorquetis? Veluti ab rege Neap. atq; Sicliae, id qd' nunq; aliquis ueterū Ro. pont. fecit, nō Damasus apud Theodosiū, nō Syrinus apud Archa dium, nō Anastasius apud Honoriū, nō Ioānes apud Iusti nianum, nō alij apud alios sanctissimi Papæ apud optimos Cæsares. Sed semper illoq; Romā Italiāq; cū puintijs quos nō nominauit suisſe professi sunt. Eoq; numismata aurea, ut de alijs monumentis sileā, tēplisq; urbis Ro. circūseruntur, nō græcis, sed latinis literis inscripta. Constantini iam christia ni, & deinceps cunctoq; serme Imperatore, quoq; multa pe nes me sunt, cū hac plerunq; subscriptione, subter imaginē crucis, Concordia orbis, qualia infinita reperiētur summo rum pont. si unq; Romæ imperasse, quæ nulla reperiens

tur, neq; aurea, neq; argentea, neq; ab aliquo uisa memorari
tur, & tamē necesse erat illo tēpore propriū habere numis-
ma, quisquis imperiū Romæ teneret, saltē sub imagine sal-
uatoris aut Petri. Proh imperiū hominū, nō cernitis si dos-
natio Cōstantini uera est, Cæsari, de latino loquor, nihil rea-
linqui. En qualis Imperator, qualis rex Ro. erit, cuius re-
gnū si q̄s habeat, nec aliud habeat, omnino nil habeat. Q, si
stat̄ palā est Siluestrū non possedisse, hoc est Constantiū
nō tradidisse possessionē, haud dubiū erit, ne ius quidem!
ut dixi, dedit possessionē non traditā. Ita plane dabat, qd̄ mi-
nime futurū intelligebat, dabat, qd̄ tradere non poterat, da-
bat, quod nō prius uenire in manus eius cui dabatur possi-
bile erat, q̄s esset extinctū. Dabat donū quod ante quingen-
tos annos, aut nunq; ualitū foret. Verum hoc loqui aut
sentire insanum est. Sed iam tēpus est, ne longior fiam, cau-
sæ aduersariorum iam concissæ atq; laceratae letale uulnus
imprimere, & uno eam iugulare iēctū. Omnis fere historia
qua nomen historię meretur, Constantiū a puero cum
patre Constantio christianum refert multo etiam ante pon-
tificatum Silvestri, ut Eusebius ecclesiasticae scriptor histo-
rie, quem Rufinus non in postremis doctius, in latinum in-
terpretatus, duo uolumina de quo suo adiecit, quoq; uterq;
pene Constantini tēporibus fuit. Adde huc euam testimoniū
Romani pont. qui his rebus gerendis non interfuit;
sed præfuit, nō testis, sed autor, nō alieni negotij, sed sui nar-
rator. Is est Melchiades papa qui proximus fuit ante Silue-
strum, qui ita ait: Ecclesia ad hoc usq; peruenit, ut non so-
lum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius orbis
monarchiā tenebant, ad fidē Christi, & ad fidei sacramenta
concurserent. E quibus uit religiosissimus Cōstan. primus
fidē ueritatis patēter adeptus, licentiā dedit per uniuersum
orbē sub suo degentibus imperio, nō solum fieri christia-
nos, sed etiā fabricādi ecclesiās, & prēdia cōstituit tribuēda.

Deniq; praefatus princeps dona immensa contulit, & fabri
cam templi primae sedis beatū Petri instituit, adeo ut sedem
imperialē relinquēret, & beato Petro suisq; successoribus
pro futuram concederet. Enī nihil Melchiades a Constanti-
no donatum ait, nisi palatium Lateranense, & prēdia, de qui
bus Gregorius in registro facit s̄ep̄illime mentionem. Vbi
sunt qui non in dubium uocari nō sinunt, donatio Constā-
tini ualeat, nec ne, cum illa donatio fuerit & ante Siluestram
& rerum tantummodo priuatarū: quæ res quanq; plana
& aperta sit, tamen de ipso, quod isti stolidi proferre solent,
priuilegio differendū est. Et ante omnia non modo ille, qui
Gratianus uideri uoluit, qui nonnulla ad opus Gratiani ad-
iecit, improbitatis arguendus est, uerum etiam inficiæ, qui
opinantur paginam priuilegiij apud Gratianum contineri,
quod neq; docti unq; putarūt, & in uetusissimis qubusq;
codicibus decretorū non inuenitur. Et si quo in loco huius
rei Gratianus meminisset, non in hoc ubi isti collocant, seriē
ipsam orationis abrumpentes, sed in eo ubi agit de Ludo-
uici pactione, meminisset. Præterea duo milia locorum in de-
cretis sunt, quæ ab huius loci side dissentiant. Quorū unus
est ubi, quæ superius retuli, Melchiadis uerba ponuntur.
Nonnulli eum qui hoc capitulū adiecit, aiunt uocatū paleā
uel uero nomine, uel ideo, q; quæ de suo adiunxit, ad Gra-
tianum cōparata, instar palearum iuxta frumenta existimen-
tur. Vtcung; sit, indignissimū est credere, quæ ad hoc adie-
cta sunt, ea decretorū collectorem, aut ignorasse, aut magni
fecisse, habuisseq; pro ueris. Bene habet, sufficit. uicimus.
Primum q; hoc Gratianus non ait, ut isti mentiebantur, im-
mo adeo ut ex infinitis locis datur intelligi, negat atq; con-
futat. Deinde, quod unum & ignotum & nullius autorita-
tis ac nauci hominem afferunt, ita etiam stolidum, ut ea Gra-
tiano affinxerit, quæ cum cæteris illius dictis cōgruere nō
possent. Hunc ergo uos autore profertis? Huius unius te-
stimonio utimini? Huius cartulam, ad tantæ rei confirma-
tionem,

stationem, contra sex centa probationū genera recitatas :
At ego expectaueram, ut aurea sigilla, marmoratos titulos
mille autores ostenderetis. Sed ipse (dicitis) palea autorem
profert, fontem historiæ ostendit, & Gelasium papā cum
multis episcopis in testimonium citat. Ex gestis inquit Sil-
uestri, quæ beatus Gelasius in concilio. lxx. episcoporum a
catholicis legi cōmemorat, & pro antiquo usu multas hoc
dicit ecclesiæ imitari. In quibus legitur Constantinus &c.
Multo superius, ubi de libris legendis & non legendis agi-
tur, etiā dixerat, actus beati Siluestri præsulis, licet eius qui
scripsit nomen ignoramus, a multis tamen in urbe Roma
catholicis legi cognouimus, & pro antiquo usu imitantur
ecclesiæ. Mira hæc autoritas, mirum testimonium, inexpu-
gnabilis probatio. Dono uobis hoc, Gelasium dum de con-
cilio. lxx. episcoporū loquitur id dixisse. Nū id dixit, paginā
priuilegiū in beatissimi Siluestri gestis legi, & hoc Romæ,
cuius ecclesiæ autoritatē multe aliae sequuntur. Quod ego
non nego, concedo, fateor. Me quoq; una cum Gelasio te-
stem exhibeo. Verum quid uobis ista res prodest, nisi ut
in adducendis testibus mentiri uoluissे uideamini. Ignora-
tur nomen eius, qui hoc decretis adscripsit, & solus hoc di-
cit. Ignoratur nomen eius qui scripsit historiam, & solus is
& falso testis affertur. Et uos boni uiri atq; prudētes hoc fa-
tis superq; esse ad tantæ rei testimoniu exsistimatis : At ui-
dete, quantū inter meum intersit uestrumq; iudicium. Ego
ne si hoc quidem apud gesta Siluestri priuilegiū continere
tur, pro uero habendum putarem, cum historia illa non hi-
storia sit, sed poetica & impudentissima fabula, ut posterius
ostendam. Nec quisq; alius, alieuius duntaxat autoritatis,
de hoc priuilegio habeat mentionem. Et Iacobus Voragine-
sis propensus in amorem clericorū, ut Archiepiscopus, ta-
men in gestis sanctiorū, de donatione Constantini, ut fabu-
losa nec digna quæ inter gesta Siluestri poneretur, silentiū
egit, lata quodammodo sententia contra eos, si qui hæc li-

F

teris mandauissent. Sed ipsum falsarium, ac uere paleam,
non triticum, obtorto colio in iudicium trahere uolo. Quid
ais Falsarie? Vnde sit, quod istud priuilegium inter Siluestri
gesta non legimus? Credo rarus hic liber est, difficultisque ins-
tuentur, nec uulgo habetur. Sed tanquam fasti olim a pontificibus
aut libri Sibillini, a decem uiris custodiuntur. Lingua graeca,
aut Syriaea, aut Chaldaica scriptus est. Testatur Gelasius a
multis catholicis legi, Voraginem de eo meminit. Nos
quoque mille & antique scripta exemplaria uidimus, & in
omni fere cathedrali ecclesia, cum adest Siluestri natalis dies,
lecitantur, & tamen nemo se illic leguisse istud ait, quod tu
affingis, nemo audisse, nemo somnialis. An alia quedam for-
tassis historia est? Et quae nam ista erit? Ego aliam nescio,
nec abs te aliam dici interpretor. Quippe de ea tu loqueris
quam Gelasius apud multas ecclesias lexitari refert. In hac
aut tuum priuilegium non inuenimus. Quod si istud in uia
Siluestri non legitur, quid tu ita legi tradidisti? Quid in
tanta re iocari es ausus? & leuium hominum cupiditatem elu-
dere? Sed stultus sum, qui illius potius insestor audaciæ.
et istorum dementiam qui crediderunt. Si quis apud Grae-
cos, apud Hebraeos, apud barbaros diceret, hoc esse memo-
ritia proditum, nonne suberetis nominare autorem proferri
codicem? & locum ab interprete fideli exponi, antecep-
teretis? Nunc de lingua uestra, de notissimo codice sit men-
tio, & uos tam incredibile factum, aut non inquiritis, aut cum
scriptum non reperiatis, tam prona estis credulitate, ut pro-
scripto habeatis, atque pro uero. Et hoc titulo contenti, ter-
ras miscetis & maria, & quasi nullum subsit dubium, eos
qui uobis non credunt, terrore bellorum aliisque minis pro-
sequimini. Bone Iesu, quanta uis, quanta diuinitas est ue-
ritatis, quae per se se, sine magno conatu, ab omnibus do-
lis ac fallacij, seipsa defendit, ut non immerito, cum esset
apud Darium regem exorta contentio, quod foret maxi-
me ualidum, & aliud diceret, tributa sit palma ueritati.

Quia cum sacerdotibus, non cum secularibus mihi res est,
ecclesiastica magis, q̄; secularia sunt exempla repetenda.
Iudas Machabeus, cum dimissis Romam legatis, fœdus;
amicitiamq; a Senatu impetrasset, curauit uerba fœderis in
æs incidenda, Hierosolymamq; portanda. Taceo de lapi-
deis decalogi tabulis, quas deus Moysi dedit. Ista uero tam
magnifica Constantini, & tam inaudita donatio, nullis ne-
que in auro, neque in argento, neque in ære, neque in mar-
more, neque postremo in libris, probari documentis pos-
test. Sed tantum, si isti credimus, in charta siue membra-
na. Iobal primus Musices autor, ut est apud Iosephum,
cum esset a maioribus tradita per manus opinio, res huma-
nas semel aqua, iterum igni delendas, doctrinā suam dua-
bus columnis inscripsit, lateritia contra ignem, lapidea con-
tra aquas. Quæ ad Iosephi æuum, ut idem scribit, perman-
dit. Ut suum in omnes beneficium semper extaret. & apud
Romanos rusticanos adhuc, & agrestes, cum paruae & ra-
ræ literæ essent, tamen leges duodecim tabularum in æs fu-
erunt incissæ, quæ in capta atq; incensa a Gallis urbe, inco-
lumentur postea sunt repertæ. Adeo duo maxima in rebus
humanis, diuturnitatem temporis, & fortunæ uiolentiam,
vincit circumspecta prouidentia. Constantinus uero, orbis
terræ donationem, papyro tantū & atramento signauit, cū
præsertim machinator fabulæ quisquis ille fuit, faciat Con-
stantinum dicentem, se credere, non defore, qui donatio-
nem hanc impia auditate rescinderet. Hoc times Constan-
tine, & non caues, ne ij qui Romam Siluestro eriperent,
cartulam quoq; surriperent? Quid ipse Silvester? pro se
nihil agit? Ita omnia Constantino remittit? Ita securus ac
segnis est? In tanto negotio, nihil sibi, nihil ecclesiæ suæ ni-
hil posteritati prospicit? En cui imperiū Ro. administran-
dum committis, qui tam magna rei, tantoq; aut lucro aut
periculo indormit. Siquidem sublata chartula, priuilegij

F q

donatio, utiq; ætate procedente probari non poterit. Paginam priuilegij appellat homo uesanus priuilegium ne tum liber uelut præsentem insectari, uocas donationē orbis terrarum, & hoc in pagina uis esse scriptū, & isto genere orationis usum esse Constantiū. Si titulus absurdus est, quælia cætera existimemus?

Constantinus Imp. quarto die sui baptismatis priuilegium Ro. ecclesiæ pontifici contulit, ut in urbe Roma sacerdotes, ita hunc caput habeant, sicut iudices regem. Hoc in ipsa Siluestri historia continetur. Ex quo dubitari non potest, ubi nam scriptum significetur priuilegium. Sed moreorū, qui mēdacia machinantur, a uero incepit, ut sequentibus, quæ falsa sunt, conciliet fidem. Ut Sinon apud Virg. Cuncta equidem tibi rex fuerint quæcunq; fatebor, uera inquit, nec me argolica de gente negabo. hoc primum, dein de falsa subiecit. Ita hoc loco noster Sinon facit, qui quā a uero incepisset, adiecit. In eo priuilegio, ita inter cætera legitur. Vtile iudicauimus una cum omnibus Satrapis nostris, & uniuerso Senatu, optimatibus etiam, & cū cunctio populo imperio Romanae ecclesiæ subiacenti, ut sicut beatus Petrus in terris uicarius dei uidetur esse constitutus, ita & pōtifices ipsius principis apostolorū uicem, principatus potestatem, amplius q̄ terrenæ imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere uideretur, cōcessam a nobis nostro que imperio obtineant. Oscelerate atq; malefice, eadē, quam affers in testimonium, refert historia, longo tempore senatorij ordinis uoluisse accipere religionem christianam & Constantinum pauperes sollicitasse precio ad baptismū. Ettu aīs intra primos statim dies, Senatum, optimates, satrapas, quasi iam christianos de honestanda ecclesia Ro. cum Cæsare decreuisse. Quid q; uis interfuisse satrapas? O cautes, o stipes. Sic loquuntur Cæsares? Sic concipi solent decretia Romana? Quis unq; satrapas in consilijs Romanorum nominari audiuīt? Non teneo memoria unq; legisse

Satrapas

me illum, non modo Romanū, sed ne in Romanorū qui
dem prouintijs Satrapam nominatum. At hic Imperatoris
Satrapas uocat. eosq; Senatiū p̄aeponit, quū omnes hono-
res, etiam qui principi deseruntur, tantum a Senatu decer-
natur, adiuncto populoq; Romano. Hinc est quod in la-
pidibus uetustis, aut tabulis æreis, aut numismatis duas lite-
ras uidemus. S. C. id est Senatus consulto, uel quatuor. S.
P. Q. R. hoc est, Senatus populusq; Romanus. Et, ut Ter-
tullianus meminit, quū Pontius Pilatus de admirandis chri-
sti actionibus ad Tiberium Cæsarem, non ad Senatum scri-
psisset, siquidem magistratus ad senatum de magnis rebus
scribere consueuerant. Senatus hanc rem indigne tulit, Ti-
berioq; prærogatiuam ferenti, ut Iesus pro deo coleretur,
repugnauit, ob tacitam tantūmodo indignationem, offendit
senatoriæ dignitatis. Et ut scias quantum senatus ualeat au-
toritas, ne pro deo coleretur obtruit. Quid, quod aīs opti-
mates? quōs aut primarios in rep. intelligimus viros, qui
cur nominantur, quū de ceteris magistratibus silentium sit:
aut eos qui populares non sunt, benevolentiam populi au-
cupantes, sed optimi cuiusq; & bonarum partium studiosi,
ac defensores, ut Cicero quadā oratione demonstrat. Ideo-
que Cæsarem ante oppressam rem p. popularem suisse dici-
mus, Catonem ex optimatibus, quorum differentiam Sa-
lustius explicauit. Nec hī optimates magis, q̄; populares,
aut ceteri boni viiri, dicuntur in consilio adhiberi. Sed quid
mirum si adhibentur optimates, ubi cunctus populus, si ho-
mini credimus, cum Senatu & Cæsare iudicauit? Et is qui
dem Ro. ecclesiæ subiacens? & quis iste est populus? Ro-
manus ne? Accur non dicitur populus Ro. potius q̄; po-
pulus subiacens? Quæ noua ista cōtumelia est in quirites,
de quibus optimi poetæ elogium est, Tu regere imperio
populos Romane memeto? Qui regit alios populos, ipse
uocatur, populus subiacens, quod inauditum est. Nam in
hoc, ut in multis epistolis Gregorius testatur, differt Roma-

F in

*Optimati
res*

*Populi La-
res*

*Populus
subiacens*

Efse. -
ora. -

Vel.
Vita Petri.

Et nos pontifex a cæteris quod solus est princeps liberis populi. Cæterū ita sit, ut uis. Nonne & alij populi subiacent? An alios quoq; significas? Quo fieri istud triduo poterat, ut oīs populi subiacentes Ro.ec. illi decreto adessent? Tā & si nō oīs sex populi iudicabat. Quid anteq; subiecisset Ro. pontifici populu Constantinus, subiectū uocaret? Quid, q; hi qui subiacentes uocantur, faciendo dicuntur præfuisse decreto? Quid, q; hoc ipsum dicuntur decreuisse, ut sint subiacentes, & ut ille cui subiacet hos habeat subiacētes? Quid agis aliud infelix, nisi ut iudices te uoluntatē fallēdi habere, facultatē nō habere? Eligētes nobis ipsum principem apostolorū, uel eius uicarios, firmos apud deū esse patronos. Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita eius sacra sancta Ro.ec. decreuimus uenerāter honorare, & amplius q; nostrū imperiū, terrenūq; thronū, sedem sacratissimā beatissimi Petri gloriose exaltare, tribuentes ei potestate, & gloriā & dignitatē, atq; uigorē, & honorificentia imperialē. Reuiuisce paulisper firmiane lactanti, resisteq; huic asino tam uaste, immaniterq; rudēti. Ita uerborū turgentium strepitu delectatur, ut eadem repeatat, & incultet, quæ modo dixerat. Hunc ne in modū æuo tuo loquebātur Cæsarū scribæ, ne dicā agalones? Elegit sibi illos Constantinus nō patronos, sed esse patronos. Interposuit illud esse, ut numerū redde ret cōcinniorē. Honestaratio, barbare loqui, ut uenustius currat oratio, si modo quid in tāta scabritia uenustū esse possit. Eligentes principē apostolorū, uel eius uicarios. Nō elegis Petrum, & eius deinceps uicarios, sed aut hunc, exculpis illis, aut illos hoc excluso. Et pontifices Ro. appellat uicarios Petri, quasi uel uiuāt Petrus, uel minori dignitate sint cæteri, q; Petrus fuit. Nonne & illud barbarū est, a nobis nostroq; imperio, quasi imperium habeat animū concedendi & potestate. Nec fuit contentus dicere, obtineant, nisi etiā diceret concessam, quā satis alterū esset. Et illud, firmos patronos, perq; elegās est. Scilicet firmos uult, ne pe-

cunia corrumpantur, aut metu labantur. Et illud, terrena
imperialis potētia, duo adiectiva sine copula, & illud, ue
neranter honorare, & illud, nostrae imperialis serenitatis
mansuetudo, Laetantianā eloquentiam redolet, quum de
potentia agatur imperij, serenitatē nominare, & mansuetu
dinem, non amplitudinem & maiestatem. Quod etiā tumi
da superbia inflatum est, ut in illo quoq; gloriose exaltare
per gloriam & potestatē & dignitatē & uigore & honoris
centiam imperialem, quod ex Apoē, sumptū uidetur, ubi
dicitur, dignus est agnus qui occisus est, accipere uirtutem
& dignitatem, & sapientiā, & fortitudinem, & honorē, &
benedictionem. Frequenter, ut posterius liquebit, titulos
dei sibi arrogare singitur Constantinus, & imitari uelle ser
monem sacrę scripturā, quē nunq; legerat. Atq; decernen
tes sancimus, ut principatiū teneat, tam super quatuor sedes,
Alexandrinā, **Antiochenā**, **Hierosolymitanā**, **Constantino**
politanam, q; etiā super oēs, in uniuerso orbe terrarū, dei ec
clesias. Etiam pontifex, qui per tempora ipsius sacrosanctę
Ro. ecclesiæ extiterit, celiō & princeps cunctis sacerdoti
bus, & totius mundi existat, & eius iudicio, quæ ad cultum
dei, & fidē christianoꝝ, uel stabilitatē procurandā fuerint,
disponant. Omitto hic barbariē orationis, q; princeps sacer
dotibus, p sacerdotū dixit, & q; in eodē loco posuit, exte
rit & existat, & quū dixerit, & in uniuerso orbe terrarū,
iterū addit, totius mūdi, quasi quiddā diuersū, aut cœlū,
quæ mundi pars est, cōplete uelit, quū bona pars orbis ter
rarū sub Roma nō esset, & qd' fidē christianoꝝ, uel stabili
tatem procurandā, tanq; nō possint simul esse, distinxerit, &
q; decernere & sancire miscuit, & ueluti prius cum cæteris
Constantinus nō iudicasset, decernere eū, & tanq; pœnam
proponat sancire, & quidem una cum populo sancire facit.
Quis hoc christianus pati queat, & nō papam, qui hoc pa
titur, ac libens audit, & recitat, censorie seuereq; castiget, q;
quum a christiano primatū acceperit Romana sedes, & id

*C. N. i. n. -
polis*

By Zahm

Gratiano testante, multisq; Græcorum, octaua synodus de
clararit, accepisse dicatur a Constantino uix dum christia-
no, tanq; a Christo: Hoc ille modestissimus princeps, hoc
piissimus pontifex audire uoluisset: Absit tam graue ab
utroq; eorum nephias. Quid, quod multo est absurdius, ca-
pit ne rerum natura, ut quis de Constantinopoli loquere-
tur, tanq; una patriarchalium sedium, quæ nondum esset,
nec patriarchalis, nec sedes, nec urbs christiana, nec sic no-
minata, nec condita, nec ad cōdendum destinata: Quippe
priuilegium cōcessum est triduo, q; Constantinus esset esse
filius Christianus, quum Byzantium adhuc erat non Con-
stantinopolis. Mentiari, nisi hoc quoq; confiteatur hic stolis-
dus. Scribit enim prope calcē priuilegiū. Vnde congruū
prospexit nos strūm imperium, & regiā potestatem, oriē
talibus transserri regionib; & in Bizantinę prouincia op-
timō loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic nostrū
constitui imperium. Si ille alio transserre uolebat impe-
rium, nondum transtulerat. Si illic uolebat constituere im-
perium, nondum constituerat. Sic si uolebat edificare urbē,
nondum ædificarat. Non ergo fecisset mentionem, de patri-
archali, de una quatuor sedium, de christiana, de sic nomi-
nata, de condita, de qua condenda, ut historiæ placet, quam
palea in testimonium affert, ne cogitarat quidē. Atqui non
uider hæc belua, siue is palea sit, siue aliis quem alias sequi-
tur, se dissentire. Vbi Constantinus, non sua sponte, sed in-
ter quietem, admonitu dei, non Romæ, sed Bizantiū, nō in-
tra paucos dies, sed post aliquot annos, dicitur decreuisse
de urbe condenda, nomenq; quod in somnis edoctus fue-
rat indicisse. Quis ergo nō uidet, qui priuilegium cōposuit
eum diu post tempora Constantini fuisse: & quam uellet
adornare mendacium, excidisse sibi q; ante dixisset, hæc ge-
sta esse Romæ, tertio die, q; ille fuisse baptizatus, ut in eū
decentissime cadat, tritum ueritate prouerbium, mēdaces
memores esse oportere. Quid, q; Bizantiū, prouincia haud
quaq;

quaq̄ capax tantæ urbis condendæ? Nanc̄ muris complexa est Cōstantinopolis uetus Bizantium, & hic in eius opumo loco ait urbem esse condendam. Quid, quod Thraciam, ubi positum erat Bizantium, uult esse in oriente, quæ uergit ad Aquilonem? Opinor ignorabat Cōstantinus locum, quem condendæ urbi delegerat, sub quo cœlo esset, urbē an prouincia, quanta eius mensura foret. Ecclesijs beatorum apostolorū Petri & Pauli, pro continuatione luminariorum, possessionū prædia contulimus, & rebus diversis eas dītauimus, & per nostram imperiale iussionem sacram, tam in oriente, q̄; in occidente, q̄; etiam a septentrio ne & meridionali plaga, uidelicet & in India, Græcia, Asia Thratia, Africā, & Italia, uel diuersis insulis, nostra largitate. Et concessimus ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Siluestri, summi pont. successorūq; eius omnia disponant. O furcifer. Ecclesiae ne id est tēpla Romæ erāt Petro & Paulo dicata? Quis eas extruxerat? quis ædificare ausus fuisset, quā nūsc̄ foret, ut historia ait, christianis locus, nisi secreta & latebræ, aut si qua templa Romæ fuissent, illis dicata apostolis, non erant digna in quibus tanta luminaria accenderentur, ediculæ sacræ, non edes, sacella non templa oratoria inter priuatos parietes, nō publica de lubra? Non ergo ante cura gerenda erat de luminaribus templis, q̄; de ipsis templis. Quid aīs tu, qui facis Cōstantinum dicentem Petrum & Paulū beatos, Sylvestrū uero, cum adhuc uiuit, beatissimū, & suam, qui paulo ante fuisset ethicus, iussionem sacram? Tanta ne conferenda sunt pro continuandis luminaribus, ut totus orbis terrarū fatigetur? At quæ ista prædia sunt, præsertim possessionum? prædiorum possessiones dicere solemus, non possessionū prædia. Das prædia, nec que prædia explicas. Dīasti diuersis rebus nec quando nec quibus rebus ostendis. Vis plagas orbis a Silvestro disponi, nec pandis quo genere disponendi. Cōcessisti hæc antea, cur te hodie incepisse significas, honorare

G

Strania.

Bonifac.

Possessio -
mēs pōder

*Luminaria
victor*

Plagi

*Asia
Africa*

Judea

Ecclesiam Ro. & ei priuilegiū concedere? Hodie concedis?
Hodie ditas? Cur dicis concessimus, & ditauiimus? Quid loqueris, aut quid sentis bestia? Cū fabulæ machinatore mihi sermo est, non cū optimo principe Cōstantino. Sed quid in te ullā prudentiā, ullam doctrinā requiro, qui nullo inge-
nio, nulla literatura es præditus? qui aīs luminarioī pro-
luminariū. Et orientib[us] transſerri regionib[us] pro eo, qd[us] est,
ad orientales transſerri regiones. Quid porto, ifiae, ne
sunt quatuor plágæ? quā orientalē numeras? Thraciā ne?
An, ut dixi, uergit ad Septentrionē, an Iudeā? At magis ad
meridiē spectat, ut poie uicina Aegypto. Quā item occidē-
talem? Italā ne? At hæc in Italia gerebantur, quā nemo il-
lic agens occidentalem uocat, quū Hispanias dicamus esse
in occidente, & Italia hinc ad meridiē, illinc ad arcton ma-
gis qd[us] ad occidentē uergit, quā septentrionalem? An Thra-
ciā? At ipse ad orientē esse uis, An Asiam? at hæc solatō
tum possidet orientem, septentrionem uero cōmunem cū
Europa. Quā meridionalem? Certe Africā. At cur nō ali-
quam nominatim prouinciā proferebas? Nisi forte Etihi-
pes Ro. imperio suberant. Et nihilominus nō habent locū
Asia & Africā, quū orbem terrarū in quattuor diuidimus
partes, & nominatim regiones singulare referimus. Sed cū
in tres, Asiam, Africā, Europā. Nisi Asiam pro asiatica pro
prouincia, Africā pro ea pruincia, quæ prope Getulos est,
appellas. Quæ nō uideo cur præcipue nominentur. Siccine
loquutus esset Constan. quū quattuor orbis plagas exequi-
tur, ut has regiones nominaret, cæteras nō nominaret, & a
Iudæa inciperet, quæ pars Syriae numerat, & quæ amplius
Iudæa nō erat, euersa H̄ierosolyma, fugatis, ac prope extin-
ctis Iudæis, ita, ut credā uix aliquē in sua patria tunc permā-
sisse, sed alias habitasse nationes? Vbi tandem erat Iudæa?
qua[n]t nec Iudea amplius uocabatur, ut hodie uidemus illud
terra nomen extinctum? Et sicut exterminatis Chananeis
Chananea regio desijt appellari, commutato nomine in lu-

Eciam a nouis incolis, ita exterminatis Iudeis, & conuenis gentibus eā incolentibus desierat Iudea nominari. Nuncus pas Iudeā, Thraciā, insulas, Hispanias uero, Gallias, Germanos, nō putas nuncupādos, & cū de alijs linguis loquaris, Hebreā, Grēca, barbara, de ulla pruinciarē, latino sermone intentiū, nō loqueris. Video, has igit̄ omisiſti, ut postea in donatione cōpleteſtereris. Et qd nō tanti erant tot prouincię occidentis, ut cōtinuādis luminaribus suppeditarēt ſūptus, niſi reliḡ orbis adiuuaret. Tranſeo, q̄ hęc cōcedi aīs per largitatem. nō ergo, ut iſti aiunt, ob leprę curationē. Alioquin insolens sit, quisquis remunerationē loco munerū ponit.

Btō Siluestro, eiusq; vicario, de p̄sentī tradimus palatiū
imperij nostri Lateraneñ, deinde diadema, uidelicet coronā Hie schēckt
capitus nostri, simulq; phrygī, necnō superhumeralē, uide Keyser Cō-
līcet lorū, qd' imperiale circūdare solet collū, uerūetiā chla- stātin⁹ alles
mydē purpureā, atq; tunicā coccineā, & oīa imperialia indu- das er hat,
menta, seu etiā dignitatē imperialiū præsidentiū equitū, cō- dē bapst Sil
serentes ei etiā imperialia sceptra, simulq; cuncta signa, atq; uestro, bis
banna, & diuersa ornamēta imperialia, & oēm processionē uss die bruch
imperialis culminis, & gloriā potestatis nostræ. Viris etiam
diuersi ordinis reuereñ clericis sanctæ Ro. ec. seruientibus
illud culmen singularū potentiae, & p̄cellentiae, habere san-
cimur, cuius amplissimus noster senatus uidei gloria ador-
nari. i patritios, cōsules, offici. Necnō in cæteris dignitatib⁹
imperialibus eos pmulgauimus decorari. Et sicut imperialis
extat decorata militia, ita clerū san. Ro. ec. adornari decreui-
mus. Et quēadmodū imperialis potētia, diuersis officijs cus-
biculariorē nēpe, & hostiario, atq; oīm cōcubitorē ador-
natur, ita & s. Ro. ec. decorari uolumus. Et ut amplissime
ponificale decus p̄fulgeat, decreuimus, ut & clerici sancti,
eiusdē, s. Ro. ec. mappulis & lintheamini bus, id est cādido
fimo colore decoratos equos equitēt & sicut noster senatus
calciamētis uti cū udonibus, id est cādido lintheamine illu-
stren. & ita celestia, sicut terrestria ad laudē dei decorentur.

G 4

O sancte Iesu, ad hunc sententias uoluentem sermonibus
imperitis, non respondebis de turbine: nō tonabis: nō in
tantam blasphemiam ultritia fulmina faculabere: tantum
ne probrum in tua familia sustines: Hoc audire, hoc uide
re, hoc tandem cōniuentibus oculis præterire potes: Sed pa
tiens es, & multæ misericordię. Vereor tamen, ne patientia
hæc tua sit potius ira & condemnatio, qualis in illos fuit, de
quibus dixisti, & dimisi eos secundū desideriū cordis eorū,
ibunt in adiunctionibus suis. Et alibi, Tradidi eos in repro
bum sensum, ut faciant quæ non conueniunt, quia non pro
bauerunt se habere notitiam mei. Iube me quælo domine,
ut exclamem aduersus eos, & forte conuerterentur. O Ro
mani pont. exemplum facinorū omnium, cæteris pontifici
bus. O improbissimi scribē & pharisei, qui sedetis super ca
thedram Moysi, & opera Dathan & Abiron facitis, ita ne
uestimenta apparatus, pompa equitatus, omnis deniq; uita
Cæfaris, uicariū Christi decebit: Quæ cōmunicatio sacer
dotis ad Cæsarem: Ista ne Siluester uestimenta sibi induit:
Eo apparatu incessit: Ea celebritate ministrantiū domi ui
xit, atq; regnauit: Sceleratissimi homines, non intelligunt
Siluestro magis uestes Aaron, qui summus dei sacerdos fu
erat, q̄ gentilis principis fuisse sumēdas. Sed hæc alias erūt
exagitanda uehementius. In præsentiarum autem de barba
tismo cū hoc sycophanta loquamur, cuius ex stultiloquio,
impudentissimū cius patescit sua sponie mendaciū. Tra
dimus inquit palatiū imperij nostri Lateranēse, quasi ma
le hoc loco inter ornamenta donum palatiū posuisset, uerū
postea ubi de donis agitur replicauit. Deinde diadema,
& quasi illi nō uideant, qui adsum, interpretatur, uidelicet
coronam. Verum hic nō addidit ex auro, sed posterius ea
dem inculcans inquit, ex auro purissimo & gemmis pre
ciosis. Ignorauit homo imperitus diadema e panno esse,
aut forte e serico. Vnde sapiens illud regis dictum celebra
ti solet, quem ferunt traditū sibi diadema, priuisc̄ capiti im

D i a d e m a

poneret, retentum, diu considerasse, ac dixisse, O nobilem
magis quam felicem panum, quem si quis penitus cognosceret
quam multis solitudinibus periculisque & miserijs sis refertus;
ne humi quidem iacentem uellet tollere. Iste non putat illud
nisi ex auro esse, cui circulus aureus nunc cum gemmis ap-
poni a regibus solet. Verum non erat rex Constantinus, nec
regem appellare, nec regio se ritu ornare fuisse ausus. Im-
perator Ro. erat, non rex. Vbi rex est, ibi resp. non est. At
in rep. multi fuerunt etiam uno tempore Imperatores. Nam
Cicero frequenter ita scribit. M. Cicero Imperator illi uel il-
li Imperatori salutem. Licet postea peculiari nomine Ro-
manus princeps, ut summus omnium, Imperator appella-
retur. Simulque Phrygium necnon superhumerales, uidelie-
cet lorum, quod imperiale circundare solet collum. Quis
unusque Phrygius latine dici audiuist? Tu mihi, dum barbare lo-
queris, uideri uis Constantini aut Laetantij esse sermonem?
Plautus in Menechmis Phrygionem pro concinnatore uestium
posuit Plinius Phrygiones appellat uestes acu pictas, quod
earum Phryges fuerunt inuictores. Phrygius uero quid signifi-
cat. hoc non exponis quod obscurum, exponis quod est clausius,
superhumerales ies esse lorum, nec quid sit lorum tenes.
Non enim cingulum ex corio factum, quod dicitur lorum, sen-
tis circundari pro ornamento Cæsar's collo. Hinc est quod ha-
benas & uerbera uocamus lora. Quod si quando dicantur lo-
ra aurea, non nisi de habenis, quae aurato collo equi aut al-
terius pecudis circundari assolent, intelligi potest, quae te-
res, ut mea fuit opinio sefellit, & quoniam lorum circundare col-
lo Cæsar's atque Siluestrius, de hoie, de Imperatore, desum
mo pont. 'equum aut asinum, aut canem facis. Verum & chlamy-
dem purpuream, atque tunicam coccineam. Quia Matthæus
auit chlamydem coccineam, & Ioannes uestem purpuream,
utrumque uoluit hic eodem loco coniungere. Quod si idem co-
lor est, ut Euangelistæ significant, quid tu non fuisti conten-
sus alterum nominasse, ut illi contenti fuerunt? Nisi accipis
G. ij

Rex

Phrygian

Phrygio

Lorum

Lora an-
yin .pd.

Purpuream
Lamina.

Purpura

Coccineum
Chlamys

Sen.

Scepter

Signa

Sigilla

purpuram, ut hunc imperii loquantur; genus panni se-
tici colore albo. Est autem purpura piscis, cuius sangu-
ne lana tingitur. Ideoq; a tinctura datum est nomen panno-
cuius color pro rubro accipi potest, licet sit magis nigric-
cans, & proximus colori sanguinis concreti, & quasi uno-
laceus. Inde ab Homero atq; Virgilio purpureus dicitur
sanguis, & marmor porphyricum, cuius color est simillimus
amethisto. Graeci enim purpuram porphyram uo-
cant. Coccineum pro rubro accipi forte non ignoras, sed
cur faciat coccineum quum nos dicamus coccum, & chla-
mys, quod genus sit uestimenti, iurarem te plane nescire.
Atque ut ne si longius persequendo singulas uestes, men-
daceum proderet, uno semel uerbo complexus est, dicens
omnia imperialia indumenta. Quid? Etiā ne illa, quibus
in bello, quibus in uenatiōe, quibus in iudicis, quibus in cō-
viciis amiciri solet? Quid stultius q̄ dicere oia Cæsaris in-
dumenta conuenire pontifici? Sed c̄leste addit. Seu etiā
dignitatē imperialiū præsidentiū equitū. Seu inquit, distin-
guere duo hæc iniucem uoluit, quāsi multū inter se habeat
similitudinis & de imperatorio habitu ad equestrem digni-
tatem dilabitur nescio quid loquēs. Mira quædā effari uult,
sed deprehendi in mendacio timet, eoq; inflatis buccis & tur-
rido gutture, dat sine mente sonū. Conferentes ei etiā im-
perialia sceptra. Quæ structura orationis? qui nitor? qui
ordo? Quæ nā sunt sceptra ista imperialia? unū est sceptrū,
non plura. Si modo sceptrū gerebat Imperator. Nū & pon-
tifex sceptrū manu gestabit? Cur nō ei dabitur & ensem,
& galeam, & faculum? Simulq; cuncta signa, atq; banna.

Quid tu signa accipis? Signa sunt aut statuæ, unde fre-
quenter legimus, signa ac tabu'as, pro sculpturis & picturis.
Prisci enim nō in pariedibus pingebāt, sed in tabulis, aut ue-
xilla, unde illud. Signa pares aquilas. A priore significato, si-
gilla dicuntur paruae statuæ atq; sculpturæ. Num ergo sta-
tuæ, aut aquilas suas Silvestro dabant Constantinus? Quid?

hoc absurdius? At banna quid sibi uelit nō inuenio. Deus te perdat improbissime mortalium, qui sermonem barbarum attribuis seculo eruditio. Et diuersa ornamenta imperialia. Quia dixit banna, satis putauit significatum esse, & ideo cætera sub uerbum uniuersale cœclusit. Et q̄ frequenter inculcat imperialia, quasi propria quedam sint ornamenta Imperatoris magis, q̄ consulis, q̄ dictatoris, q̄ Cæsaris. & oēm processionem imperialis culminis, & gloriā potestatis nostræ. Projectat ampullas, & sexquipedalia uerba, Rex regum Darius, cōsanguineusq; deorū, nunq; nisi plurali numero loqueris. Quæ est ista processio, imperialis cucumeris, per herbam torti, & crescentis in uentrem? Triumphasse existimas Cæarem quoties domo prodibat, ut nunc solet papa, præcedentibus albis equis, quos stratos, ornatosq; famuli dextrant? quo, ut taceam alias ineptias, nihil est uanitus, nihilq; a pontifice Romano alienius. Quæ etiam ista gloria est? Gloriam ne, ut hebræe linguae mos est, pomam, & apparatus illum splendorem homo latinus appellaſſet? Vi illud quoque, militiam pro milites, quod ab Hebræis sumus mutuati, quorum libros Constantinus aut ipsius scribæ nunquam aspexerant. Verum quanta est munificentia tua Imperator, qui nō satis habes ornasse summum pontificem, nisi ornes & omnē clerum? culmen singularis potentiae & præcellentiæ aīs, effici patritios, consules. Quis audiuit Senatores, aliosue homines effici patritios? consules efficiuntur, non patritij, ex domo uel patria, quæ eadem senatoria dicitur, siquidem Senatores patres conscripti sunt, uel ex equestri, uel ex plebeia. Pluſq; est Senatorem q̄ patritium esse. Nam senator est unus & delectis consiliarijs reipublicæ, patritius uero qui e domo senatoria ortum ducit. Ita qui Senator, aut ex patribus conscriptis, non protinus & patritius est. Ridiculeque Romani mei hoc tempore faciunt, qui prætorem suum senatorem vocant, quū negi senatus ex uno homine constare

Proſſio

Gloria.

Militia

Patritiū

Senatoꝝ

*Pari nato
dignitas.*

*Lanini
deripi*

*Vestigia
ruris*

Spiritu.

*Coniuncti-
ores*

possit, necesseq; sit senatorē habere collegas, & is, qui sena-
tor nunc dicitur, fungatur officio prætoris. At dignitas pa-
tritatus in multis libris inuenitur inquies. Audio. Sed in
his qui de temporibus post Cōstantinum loquuntur, ergo
post Constantinum priuilegium consecutum est. Sed nun-
quid clericis et cōsules possunt? Coniugio sibi interdixere
latini clerici, & consules sient? Habitoq; delectu militum,
cum legionibus & auxilijs in prouintias, quas fuerint sorti-
ti, se conferent? Ministri ne & servi cōsules siant, aut milita-
ria ornamēta nec bini ussolebat sed centeni & milleni mini-
stri qui Ro. ecclesiae seruient, dignitate afficiuntur impera-
toria? Et ego stolidus mirabar q; papa effici diceretur. Mi-
nistri Imperatores erunt, clerici uero milites. Milites ne cle-
cici sient, aut militaria ornamenta gestabūt nisi imperialia or-
namenta uniuersis clericis impetrat. Nā nescio quid dicas.
Et q; non uidet hāc fabulā ab his excogitatā esse, qui sibi
oēm uestiendi licentia esse uoluerūt. Vt existimem, si qua
inter dæmones qui aerē incolunt, ludorū genera exerce-
tur, eos exprimēdo clericorū cultu, fastu, luxu, exerceri, &
hoc scænicilusus genere maxime delectari. Vtrum magis
insequar sententiaq; an uerborū stoliditatem? Sententiaq;
auditis. Verborū hāc est, ut dicat senatum uideri adornari,
quasi non utiq; adornetur, & quidem adornari gloria, &
quod sit, factum esse uelit, ut promulgauimus, pro promul-
gamus. Illo enim modo sonat iucundius oratio, & eandem
rem per presens & per præteritum enunciet. Velut decer-
nimus, & decreuimus. Et omnia sint referta his uocibus.
Decernimus, decoramus, imperialis, imperatoria, potentia,
gloria. Et extat pro est posuerit, quū extare sit superemi-
nere, uel superesse, & nempe pro scilicet, & concubitores p-
contubernalis. Concubitores sunt qui concubunt, & co-
eunt, nimis scorta intelligenda sunt. Addit cum quibus
dormiat, ne timeat opinor nocturna phantasmat. addit cu-
biculares, addit hostiarios. Non otiosum est, quare hāc ab

eo

eo minuta referuntur, pupillā instituit, aut adolescentem filium, non senē, cui omnia quibus necesse habet tenera aetas ipse uelut amantissimus pater præparat, ut David Salomonis fecit. Atq; ut per omnes numeros fabula impleatur, dantur clericis equi, ne asinario illo Christi more super asellos sedeant, & dantur non operti, siue instrati, operimentis coloris albi, sed decorati colore albo. At quibus operimētis? non stragulis, nō babilonicis, aut quo alio genere, sed mappulis, & lintheaminibus. Mappæ ad mensam pertinent, lintheamina ad lectulos, & quasi dubiū sit cuius sint haec coloris, interpretantur id est candidissimo colore. Dignus Constantino sermo, digna Lactantio facundia, quum in cæteris, cum uero in illo, equos equitent. Et quū de uestitu Senatorum nihil dixerit, non de laticlauo, non de purpura, non de cæteris, de calciamentis sibi loquendum putauit. Nec lunulas appellauit, sed udones, siue cum udonibus, quos ut solet homo ineptus exponit, id est cādido lintheamine, qua siudones lintheamen sint. Non occurrit in præsentiaq; ubi reperim udones, nisi apud Martialem Valerium, cuius distichon, quod inscribitur udones cilicini, hoc est. Nō hos lanā dedit, sed oletis barba mariti, Cyniphio poterit planta latere sinu. Ergo non linei utiq; nec candidi sunt udones, qui bus hic bipes a sellis non calceari pedes senatorum ait, sed Senatores illustrari, atq; per hoc, sicut cœlestia, ita terrestria ad laudem dei decorentur. Quæ tu cœlestia uocas? Quæ terrena? Quomodo cœlestia decorantur? Quæ autem deo laus ista sit, tu uideris. Ego, si qua fides mihi est, nihil puto, nec deo nec cæteris hominibus magis esse inussum, q; tantam clericorum in rebus secularibus licentiam. Verum quid ego in singula impetum facio, dies me deficiet, si uniuersa non dico amplificare, sed attingere uelim.

Præ omnibus autem licentiā tribuimus beato Siluestro & successoribus eius, ex nostro iudicatu, ut quem placatus proprio consilio clericare uoluerit, & in religioso numero

H

Equi le
rit.

Mappæ
lintheamina

Vudones

religiosorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus presumat superbe agere. Quis est hic Melchisedech, qui patri archam Abraam benedicit? Constantinus ne uix christianus facultatem ei, a quo baptizatus est & quem beatum appellat, tribuit clericandi? Quasi prius nec fecisset hoc Silvester, nec facere potuisset? Et qua comminatione uetus, ne quis impedimento esset? Nullus ex omnibus presumat superbe agere. Quia etiam elegantia? Connumerare in numero religioso religiosorum, clericare clericorum & indicitu & placatu. Atque iterum ad diadema reuertitur. Decereuimus itaque & hoc, ut ipse, & successores eius diadema, uidelicet corona, quam ex capite nostro illi concesserimus, ex auro purissimo, & gemmis preciosis, uti debeant, pro honore beati Petri. Iterum interpretatur diadema. Cum barbaris enim & obliuiosis loquebatur, & adiicit, de auro purissimo, ne forte aliquid æris, aut scoriae crederes admixtum. Et gemmas cum dixit addit preciosas, eodem timore, ne uiles forsitan suspicareris. Cur tamen non preciosissimas, quæ admodum aurum purissimum? Plus nanque interest inter gemmam & gemmam, quam inter aurum & aurum. Et cum dicere debuisset distinctum gemmis, dixit ex gemmis. Quis non uidet ex eo loco sumptum, quem princeps gentilis non legerat, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso? Sic loquutus est Cæsar uanitate quadam coronæ sua iactandæ, si modo Cæsares coronabantur, in seipsum contumeliosus, qui uereretur, ne opinarentur homines, cum non gestare coronam ex auro purissimo, cum gemmis preciosis, nisi indicasset? Accipe causam, cur sic loquatur, pro honore beati Petri. quasi Christus non sit summus angularis lapis, in quo templum ecclesiae constructum est, sed Petrus, quod iterum postea facit. Quem si tanio pere uenerari uolebat, cur non templum episcopali illi potius, quam Ioanni baptista Romæ dicauit? Quid illa loquendi barbaries, nonne testatur non seculo Constantini, sed posteriori cantilenam hanc esse

Ex gemmis.
pro
disciplina gr.
—

Epoli Repl.
Rome.

confictam? Decreuimus q[uod] uti debeant, pro eo quod est
decreuimus ut utantur. Sic nunc barbari homines uulgo
loquuntur, & scribunt, iussi q[uod] deberes uenire, pro eo quod
est iussi ut uenires & decreuimus, & concessimus, quasi no[n]
tunc siant illa, sed alio quodam tempore facta sint.

Ips[e] uero beatus papa super coronam clericatus, quam ge-
rit ad gloriam beatissimi Petri, ipsa ex auro non est pa[ci]llus
uti corona. O utram singularem stultitiam Constantine,
modo dicebas coronam super caput papæ ad honorem fa-
cere beati Petri, nunc ait non facere, quia Silvester illa re-
cusat, & quū factum recusantis probes, tamen iubes cum
aurea uti corona. Et quod hic non debere se agere existi-
mat, id tu ipsius successores dicis agere debere. Transeo, q[uod]
rasuram coronam uocas, & papam pontificem Romanū,
qui nondum peculiariter sic appellari erat ceptus.

Phrygium uero candidissimo nitore splendidū, dñi res-
urrectionem designātes, eius sacratissimo uertici manibus
nostris imposuimus, & tenentes frenum equi, pro reveren-
tia beati Petri apostoli, dextratoris officium illi exhibui-
mus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores
singulariter uti, in processionibus ad imperij nostri imita-
tionem. Nonne uideretur hic author fabulae, nō per im-
prudentiam, sed consulto & dedita opera præuaricari, &
undique ansas ad se reprehendendum præbere? In eodem
loco ait phrygio & dominicam resurrectionem representan-
ti, & imperij cæsarij esse imitationem, quæ duo inter se ma-
xime discrepant. Deum testor, non inuenio quibus uerbis
qua uerborum atrocitate confodiam hunc perditissimum
nebulonem. Ita omnia uerba plena insaniz euomit. Con-
stantinum non tantum officio similem Moysi, qui summū
sacerdotem iussu dei ornavit, sed secreta mysteria facit ex-
ponentem, quod difficilissimum est his, qui diu in sacris li-
teris sunt uersati. Cur non fecisti etiam Constantinum pon-
tificem maximum, ut multi Imperatores fuerunt, ut com-

H ij

Circa X
infra

modius ipsius ornamenta in alterum summū pont. transfe-
rentur. Sed nescisti historias. Ago itaq; deo etiam hoc no-
mine gratias, q; istam nephandissimam mentem, nō nisi in
stultissimum hominem cadere permisit. Quod etiam posse
rora declarant. Namq; Aaron sedenti in equo, Moysen in-
ducit, dextratoris exhibuisse officium, & non hoc per me-
diū Israel, sed per Chananeos atq; Aegyptios id est per insi-
delem ciuitatem, ubi non tam imperium erat orbis terrarū
q; dæmonum, & dæmones colentium populorum.

Vnde ut pontificalis apex non uilescat, sed magis q; im-
perij terreni dignitas, gloria, & potentia decoretur, ecce tam
palatum nostrum, q; Romanā urbem & omnes Italię si-
ue occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, bea-
tissimo pōfici & uniuersali papae Siluestro tradimus, atq;
relinquimus, & ab eo, & successoribus eius per pragmati-
cum constitutum decreuimus disponendas, atq; iuri sancte
Ro. ecclesiæ permanendas. De hoc in oratione Romano-
rum & Siluestri multa differuimus. Huius loci est ut dicam
mus neminem fuisse facturū, ut nationes uno cunctas uer-
bo donationis inuolueret, & qui minutissima quæq; supe-
rius est executus, lorum, calceos, lintheamina, equore orna-
menta non referret nominatim prouincias, quarū singulæ
nō singulos reges nunc aut príncipes regibus pares habēt.
Sed ignorauit uidelicet hic falsator, q; puinciæ sub Cōstan-
tia, quæ nō erāt. Nā certe cunctæ sub eo nō erant. Alexan-
dro extincio uidemus singulas regiones in ducū partitione
numeratas. A Xenophōne terras, príncipesq; nominatos, q;
uel ultro, uel armis sub imperio Cyri fuerūt. Ab Homero
Græcorū, Barbarorūq; regū, nomen, genus, patria, mores,
uires, pulchritudinem, numerū nauium, & prope numerū
militum, cathalago comprehensum. Cuius exemplū quid
multi Græci, tum uero nostri latini, Ennius, Virgilius, Lu-
canus, Statius, alijq; nonnulli imitati sunt. A Iosue & Moy-
sein diuisione terræ promissionis, uiculos quoq; uniuersos

suisse descriptos . Et tu gratiaris etiam prouincias recenses-
re: Occidentales tantum prouincias nominas. Qui sunt fi-
nes occidentis : ubi incipiunt: ubi desinunt: Num ita cer-
ti constitutiq; sunt termini occidētis, & orientis, meridieiq;
& septentrioñis, ut sunt Asia, Africæ, Europæ. Necessaria
uerba subtrahis, ingeris superuacua. Dicis prouincias, loca,
ciuitates. Nonne & prouinciae & urbes loca sunt: & quum
dixeris prouincias, subiungis ciuitates, quasi he sub illis nō
intelligantur. Sed non est mirum, qui tantam orbis terrarū
partem a se alienat, eundem urbium prouinciarumq; nomi-
na præterire, & quasi lethargo oppressum, quid loquatur
ignorare. Italiae siue occidentalium regionum. Tanq; aut
hoc aut illud, quū tamen utruncq; intelligat, appellans pro-
uincias regionum, quū sint potius regiones prouinciarū,
& permanendam dicens pro permaniturā. Vnde congruū
prospeximus, nostrum imperium, & regiā potestatem ori-
entalibus transferri regionibus , & in Byzantiæ prouinciaæ
optimo loco, nomini nostro ciuitatem aedificari, & illic no-
strum constitui imperiū. Taceo q; dixit ciuitates aedificari
cum urbes aedificantur non ciuitates, & Italiam prouinciaā,
si tu es Constantinus, redde causam, cur illum pouissimū lo-
cum condendæ urbis delegeris? Quod enim te alio trans-
feras post Romanam traditam , non tam congruū q; necessa-
rium est. Nec te appelles Imperatorem, qui Romanum amisi-
sti, & de nomine Romano, qd' discerpis pessime meritus es.
Nec regem, quod nemo ante te fecit nisi ideo te regem ap-
pelles, quia Romanus esse delijisti. Sed affers causam sane
honestam. Quoniam ubi princeps sacerdotū & christia-
næ religionis caput constitutum est, ab Imperatore celesti,
iustum nō est, ut illic Imperator terrenus habeat potestate.
O stultum David, stultum Salomonem, stultum Ezechia,
Iosiamq; , & ceteros reges stulos, ac parum religiosos, qui
in urbe Hierusalem cum summis sacerdotibus habuare su-
stinxerunt, nec tota illis urbe cesserunt. Plus sapit Constan-

H ij

Urbes i di
firat

tinus triduo, q̄ illi tota uita sapere potuerunt, & Imperato-
rem cœlestem appellas, quia terrenum accepit imperium'.
nisi deum intelligis, nam ambigue loqueris, a quo terrenū
principatum sacerdotum, super urbe Romana, cæterisq; lo-
cis, constitutum esse mentiris. Hac uero omnia, quæ per
hanc imperiale sacra scripturam, & per alia diuina de-
creta statuimus & firmauimus, ulq; in finem mundi, illiba-
ta & inconcussa permanere decreuimus. Modo te terrenū
te uocaueras Constantine, nunc diuū, sacrumq; uocas ad
gentilitatem recidis, & plusq; gentilitatem. Deum te facis,
& uerba tua sacra, & decreta immortalia, nam mundo im-
peras, ut tua iussa conseruet illibata & inconcussa. Non co-
gitas quis tu es. Modo e fôrdidissimo impietatis cœno lo-
tus, & uix perlotus. Cur non addebas, iota unum, aut apex
unus de priuilegio hoc non peribit, ut non magis pereat ce-
lum & terra Regnum Saul àdeo electi ad filios non perue-
nit, regnum David in nepote disceptum est, & postea ex-
tinctum. Et tu ad finem usq; mudi regnū, quod tu summo
deo tradis permansurum, tua auctoritate decernis. Quis
etiam te tam cito docuit mundum esse peritum? Nam
poetis, qui hoc etiam testantur, non puto te hoc tempore si-
dem habere. Ergo hoc tu nō dixisses, sed aliis tibi assinxit.
Cæterum qui tam magnifice superbecq; loquutus est, time-
re incipit, sibiq; diffidere, eoq; obtestationibus agit. Vnde
coram deo uiuo, qui nos regnare præcepit, & coram terri-
bili eius iudicio obtestamur, omnes nostros successores
Imperatores, & cunctos optimates, satrapas etiā, amplissi-
mumq; senatum, & uniuersum populum in uniuerso orbe
terrarum, nec non & in posterum, nullo eorū quoquomo-
do licere, hoc aut confringere, uel in quoquo conuelli.

Quam æqua, q̄ religiosa adiuratio. Non secus, ac si lue-
pus per innocentiam, & fidem obtestatur, cæteros lupos,
atque pastores, ne oues quas sustulit, interque filios & ami-
cos partitus est, aut illi adimere, aut hi repetere tentent,

Quid tantopere extimescis Constantine? Si opus tuum ex deo non est, dissoluetur. Sin ex deo, dissolui non poterit. Sed video uolueristi imitari Apocalypsim, ubi dicitur. Contester autem audienti omnia uerba prophetæ libri huius, si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de uerbis libri prophetæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate sancta. At tu nunquam legeras Apocalypsim, ergo non sunt hæc uerba tua.

**Si quis autem quod non credimus, in hoc temerator extiterit, æternis condemnationibus subiaceat condemnatus, & sanctos dei apostolos Petrum & Paulum sibi in præsen-
ti & in futura uita sentiat contrarios. Atque in inferno inferiori scilicet concrematus, cum diabolo & omnibus desciat impijs.**

Hic terror, atq; hæc cōminatio non Cæsar is aut secularis principis solet esse, sed priscorū fæcerdotum, ac flaminū, & nunc ecclesiasticorum. Itaq; non est Cōstantini oratio hæc, sed alicuius clericuli stolidi, nec quid dicat, aut quomodo dicat scientis, saginati, & crassi, ac inter crapulam, interque feruorem uini, has scientias, & hæc uerba ructantis. Quæ non in aliud transeunt, sed in ipsum conuertuntur authorem. Primum ait æternis condemnationibus subiaceat. Deinde, quasi plus addi queat, alia addere uult, & post æternitatem poenarum, adiungit poenas uitæ præsentis, & cum dei condemnatione nos terreat, adhuc quasi maius quiddam sit, terret nos odio Petri, Cui Paulum cur adiungat, aut cur solum, nescio. Iterum solito Lethargo ad poenas æternas redit, ueluti non hoc ante dixisset. Quod si iniuste hæc execrationesq; Constantini forent, iniucem execratur, ut tyrannū & profligatorem reipub. meæ, & illi me Romano ingenio minarer ultorē. Nūc quis exstimat execrationē auarissimi hominis, & ritu histrioniū uerba simulatis, ac sub persona Constantini alios deterrentis, hoc est ppric

Hyperion

Pagina
Quinti mo

hypocritam esse, si grecam uocem exquirimus, sub aliena persona abscondere tuam. Huius uero imperialis decreti paginam proprijs manibus roborantes, super uenerandum corpus beati Petri posuimus. Carta ne, an membrana suis pagina, in qua scripta sunt haec? Tam & si paginam uocauimus altera facie, ut dicunt, folij, ueluti quinternio habet folia densa, paginas uicinas. O re inauditam & incredibilem, cum essem adolescentulus, interrogasse me quendam memini, quis librum lob scripsisset, cum ille respondisset, ipse lob, tunc me subiunxisse, quo pacto igitur de sua ipsius morte faceret mentionem? Quod de multis alijs libris dici potest, quoque ratio huic loco non conuenit. Nam quomodo uere narrare potest id, quo non dum esset administratus, & in tabulis contineri id quod post tabularum, ut sic dicam, sepulturam factum esse ipse fateatur. Hoc nihil aliud est, quam paginam priuilegij ante fuisse mortuam & sepultam, quam natam. Nec tamen unquam a morte atque sepultura reuersam, presertim antequam conscripta esset, roboratam. Nec id unazantum, sed utraq; Cæsaris manu, & quid istud est, roborare illam, chirographo ne Cæsar, an annulo signatorio? Magnum nimis robur, maiusque multo, quam si tabulis æreis mandauisset. Sed non est opus scriptura ærea, cum supra corpus beati Petri carta reponatur. Cur hic Paulum retices, qui simul facit cum Petro, & magis custodire possent ambo, quam si afforet tantummodo corpus unius? Videntis artes malitia mea nequissimi Sinonis. Quia donatio Constantini doceri non potest, ideo non in tabulis æreis, sed charteis priuilegium esse, ideo latere illud cum corpore sanctissimi apostoli dixit. Ne aut auderemus e uenerabili se pulchro inquirere, aut si inquireremus, carie absumptum putaremus. Sed ubi tunc erat corpus beati Petri? Certe nondum in templo ubi nunc est, non in loco sane munito ac tuato. Ergo non illic Cæsar paginam collocasset. An beatissimo Siluestro paginam non credebat, ut parum sancto, parum cauto, parum diligenti? O Petre, o Silvester, o san-

ctas

Et Romanæ eccl. pontifices, quibus oves domini commissæ sunt, Cur uobis commissam paginā nō custoditis? Cur a diuisi illā rodi, aut cur situ tabescere possit estis? Opinor quia corpora quoque uestra contabuerunt. Stulte igitur fecit Constantinus. En redacta in puluerem pagina, ius simul priuilegij in puluerem abiit. Atqui, ut uidemus, paginæ exemplar ostenditur. Quis ergo illam de sinu sanctissimi apostoli temerarius accepit? Nemirum aliquis antiquo scriptorum debet afferri, nec posterior Constantini temporibus. At is nullus affertur, sed forte aliquis recens. Vnde hic habuit? Quisquis enim de superiori ætate historiam texit; aut spiritu sancto dictante loquitur, aut veterum scriptorū, & eorū quidem, qui de sua ætate scripsierunt, sequitur auctoritatem. Quare quicunque veteres non sequitur, is de illo tum numero erit, quibus ipsa uetus præbet audaciā mentiendi. Quod si quo in loco ista res legitur, non aliter cum antiquitate consentit, q̄d illa glossatoris Accursij, de legatis Rom. ad leges accipiendas dimissis in Græciam, plusq; stulta narratio, cū Tito Liuio, alijsq; præstantissimis scriptoribus conuenit. Datū Romæ tertio Caleñ. Aprilis, Constantino Augusto quarto consule, & Gallicano quarto consule. Diem posuit penultima Martij, ut sentiremus hoc factū esse, sub tempus sanctorū dierum, qui illo plerisque tempore solent esse. Et Constantino quartū consule, & Gallicano quartū consule. Mirum si uterque ter fuerat consul, & in quarto consulatu forent collegat. Sed mirandum magis. Augustum leprosum elefantia, qui morbus inter cæteros, ut elephas inter belugas, eminet, uelle etiam accipere consulatum, cum rex Azarias simul ac lepra tactus est, in priuato se continuerit, procreatione regni ad Ionathan filium relegata, ut fere omnes leprosi fecerunt. Quo uno arguento totum prorsus priuilegium confutatur, profligatur, euertitur, ac ne quis ambigat, ante leprosum esse debuisse, q̄d consulem, sciat & ex medicina, paulatim hunc morbum succrescere, & ex no

hi: / hevri

e fol
sana
Gall.
narratio
nig. lat. gr.
scirr. &c.
part. — m.
refilati. his
— alligad.
subr. v.

Dicitur
Petrus de Veritate
propter certitudinem
ab errore.

titia antiquitatis, consulatum in iri Ianuario mense, magistra
tumq; esse annum. & hæc Martio proximo gesta referun-
tur. Vbi neq; silebo, in epistolis scribi solere, datum, non au-
tem in ceteris, nisi apud indoctos. Dicuntur enim epistolæ
dari, uel illi, uel ad illum. Illi quidem, qui perfert, utputa ta-
bellario, ut reddat, & in manum porrigit homini cui mittitur.
Privilium aut, ut aiunt, Constantini, quod reddi alii
cui non debebat, nec dari debuit dici, ut appareat eum, qui
sic loquutus est, mentitum esse, nec scilicet fingere, quod Cō-
stantinum dixisse ac fecisse uerisimile esset. Cuius stultitiae
atq; uesaniae affines se ac socios faciunt, quieunq; hunc ue-
ra dixisse existimant, atq; defendunt. Licit nihil iam habeat
quo opinionem suam, non dico defendere, sed honeste ex-
cusare possint. An honesta erroris excusatio est, cum patefa-
ctam uideas ueritatem, nolle illi acquiescere, quia nonnulli
magni homines aliter senserunt. Magni inq; dignitate, nō
sapientia, nec uirtute. Vnde tamen scis, an illi, quos tu seque-
ris, si eadem audissent quæ tu, mansuri in sententia fuerint,
an a sententia recessuri? & nihilominus indignissimum est,
plus homini uelle tribuere q; ueritati, id est deo. Ita enim
quidam, omnibus defecti rationibus solent respōdere, cur-
torum summi pont. donationem hanc ueram esse crediderunt?
Testificor uos, me uocatis quo nolo, & inuitum me male-
dicere summis pontifi cogitis, Quos magis in delictis suis
operire uellem. Sed pergamus ingenuo loqui, quandoqui-
dem aliter agi nequit haec causa. Ut fatear eis ita credidisse,
& non malitia fecisse, quid mirū si ista crediderunt, ubi tan-
tum lucrī blanditur, cum plurima, ubi nullum lucrū ostendit-
tur, per insignem imperitiā credant. Nonne apud Aram
cœli, in tam eximio templo, & in loco maxime Augusto, cer-
nimus pictam fabulam Sibyllæ & Octaviaui, ut ferunt, ex
autoritate Innocentij tertij, hæc scribentis? Qui etiā derui-
na templi pacis, sub natale Saluatoris, hoc est in partu uirgi-
nis, scriptum reliquit. Quæ ad euertendam magis fidem,

quia falsa, q̄ ad stabiliendam, quia miranda sunt, pertinent.
Mentiri ne ob specie ueritatis, pietatis, audet uicarius ueritatis, & se scientē hoc piaculo obstringere? An nō mentit? Immo uero a sanctissimis uiris se, cū hoc facit, dissentire nō uidet. Facebo alios. Hiero. Varronis testimonio utī, dece Sibyllas fuisse, quod opus Varro ante Augustum cōdidiit. Idē de tēplo pacis ita scribit. Vespasianus & Titus Romæ tēplo pacis edificato, uasa tēpli, & uniuersa donaria, in delu bro illius cōsecerarūt, quæ Græca & Ro. narrat historia. Et hic unus iudicatus plus uult libello suo, etiā barbare scripto credi, q̄ fidelissimis ueterū prudentissimorū hoīm historijs. Quia Hieronymū attigi, nō patiar hāc contumeliā ipsius taete præteriri. Romæ ex autoritate papæ ostendit codex Bibliae tanq̄ reliquæ sanctorū, luminaribus semper accensis, quod dicitur scriptum chirographo Hieronymi. Quæres argumentum? Quia multum, ut inquit Virgilius, est picta ueltis & aurī. Resq̄ magis Hieronymi manu indicat scriptum non esse. Illum ego diligentius inspectum, cōperi scriptum esse iussu regis, ut opinor, Roberti, chirographo hominis imperiti. Huic simile est, quanq̄ decem milia huiusmodi Romæ sunt, quod inter religiosa demonstratur in tabella effigies Petri & Pauli, quam Siluester Constantino, ab eisdem apostolis in somnis admonito, in confirmatione uisionis exhibuit. Non hoc dico, quia negem effigies illas esse apostolorum, utinamq; tam uera esset epistola, nomine Lentuli missa de effigie Christi, quæ nō minus improbecūtētia est, q̄ prius legum quod confutauimus. Sed quia tabella illa a Silvestro non fuerit exhibita Constantino. In quo non sustineo admirationem animi mei continere. Disputabo enim aliquid de fabula Silvestri. Quia & omnis in hoc quæstio uersatur, & mihi cum sermo sit cum pontificiis Ro. de pontifice Romano potissimum loqui decebit, ut ex uno exēplo, facile aliorū cōiectura capiat. Et ex multis ineptijs quæ ibi narrantur, unā tantū de dracone attingā.

I

Sibylle

Codix 6:
blic Ro.
næ fīma
mīs

Effigies
Petri &
Pauli.

Epistola
Lentili.

ut doceam Constantiū non fuisse leprosum. Etenim ges-
ta Siluestri ab Eusebio quodā græco homine, ut interpres
testatur, cōposita sunt, quæ natio ad mendacia semper pm
piissima est. Ut Iuuenalī Satyrica censura ait, Quicquid
Græcia mēdax audet in historia. Vnde draco ille uenerat:
Romæ dracones nō gignuntur. Vnde etiam illi ueneni:
In africa tantum pestiferi dracones, ob ardorem regionis,
esse dicuntur. Vnde præterea tantum ueneni: ut tam spa-
ciosam ciuitatem peste corrūperet, præsertim cū in tam alto
specu demersus esset, ad quem cētum quinquaginta gradio-
bus descenderetur: serpentes, excepto forsan Basilisco, nō
afflatu, sed morsu uirus inspirant, atq; interimunt. Nec Ca-
sto Cæfarem fugiens, cum tanta hominū manu, per medias
Africæ arenas dum iter faceret, ac dormiret, ullum socio-
ac comitum suorū, serpentis afflatu uidit extinctum. Neq;
illi populi ob id aerem sentiunt pestilentem. & si quid fabu-
lis credimus, & Chimera, & Hydra, & Cerberus, sine noxa
uulgo conspecti sunt, ac tacti. Adhuc quin eum Romani
potius occidissent. Nō poterant inquis. At multo grandio-
rem serpentem in Africa, ad ripam Bragadæ Regulus oc-
cidit. Hunc uero uel obstructo ore specus facile erat interi-
mere. An nolebant: Ita opinor pro deo colebant, ut Baby-
lonij fecerūt. Cur ergo, ut olim Daniel dicitur occidisse, nō
& Silvester hunc potius occidisset? Quin canabaceo filo
alligasset, & domum illam in æternū perdidisset? Ideo cō-
mentator fabulæ noluit draconem interimi, ne plane Dani-
elis narratio referri uideretur, quod si Hieronymus uir do-
ctissimus ac fidelissimus interpres, Apollinarisq; & Orige-
nes, atq; Eusebius, & nōnulli alij narrationem Beli fictā esse
affirmant, si eam Iudæi in ueteris instrumenti archetypo
non agnoscunt, id est, si doctissimi quiq; latinorum, pluriq;
Græcorū, singuli Hebræorū, illam ut fabulā damnant ego
non hanc, adumbratam ex illa, damnabo, quæ nullius scri-
ptoris autoritate fulcitur, & quæ magistrum multo superas

stultitia? Nam quis beluae domum subterraneam ædificauerat? Quis illuc eā collocauerat, & ne prodiret atq; auo-
laret (Volant enim dracones, ut quidam aiunt, & si alij ne-
gant) imperauerat? Quis genus illud cibi excogitauerat? Quis foeminas, easq; uirgines, ac sanctimoniales descendere
re præceperat, nec nisi calēdis? An tenebat draco quis esset
dies calendarię? & tam parco, raroq; erat cibo contentus? Nec uirgines tam altum specum, tam immanem, & esuriens
beluam exhorrebant? Credo blandiebatur eis draco,
ut foeminis, ut uirginibus, ut cibaria affterētibus. Credo etiā
cum illis fabulabatur. Quid ni, honor dicto, etiam coibat?
Nam & Alexāder, & Scipio ex draconis serpentisue cum
matre cōcubitu geniti dicuntur. Quid de negato postea ui-
ctu? Non potius aut prodijset, aut fuisset extunctus? O mi-
ram hominum dementiā, qui his anilibus deliramentis si-
dem habent. Iam uero ēdiu hoc factitatū est: Quando fuit
cœptum? Ante aduentum saluatoris? An postea? nihil ho-
rum scitur. Pudeat nos, pudeat harum neniarū, & leuitatis
plusq; inimicæ. Erubescat Christianus homo, qui ueritatis
se ac lucis filium nominat, proloqui, quæ non modo uera
non sunt, sed nec uerisimilia. At enim inquiunt, hanc démo-
nes potestatem in gentibus obtinebant, ut eas dijs seruien-
tes illuderent. Silete impudentissimi homines, ne dicam sce-
leratissimos, qui fabulis uestris tale semper uelamentū ob-
tenditis. Non desyderat synceritas christiana patrociniū fal-
sitatis. Satis per se superq; sua ipsius luce ac ueritate defen-
ditur, sine istis cōmentitis ac præstigiosis fabellis, in deum
in Christū, in spiritū sanctū cōtumeliosissimis. Siccine deus
arbitrio daemonum tradiderat genus humanū, ut tam mani-
festis, tam imperiosis miraculis seduceretur: ut propemo-
dum posset iniustitia accusari, qui oues lupis cōmisisset, &
homines magnam errorū suorū haberent excusationem.
Quod si tantum olim licebat daemonibus, & nunc apud in-
fideles uel magis liceret, quod minime uidemus. Nec ullæ

abeis huiusmodi fabulæ proferuntur. Tacebo de alijs pœ
pulis, dicā de Ro. apud quos paucissima miracula ferūtur,
eaq; uetus aitq; incerta. Vale. Max. ait, Hiatū illū terræ in
medio foro, cū se in eū Curtius armatū adacto equo immi
sisset, herū conjis, inq; pristinā formā cōtinuo reuertisse. Itē
Iunonē monetā cū a quodā milite Ro. captis Vejs p iocū
interrogata eīset, an Romā migrare uellet, respōdisse uelle.
Quoq; neutrū Titus Li. sentit, & prior autor & grauior.
Nā & hiatū p̄mansisse uult, nec tam fuisse subitum q̄ uetu
stum. Et ante conditā urbē, appellatiq; Curtium lacū, q̄ in
eo delituisset Curtius Metius Sabinus, Romanorū fugiēs
impressionē. Et Iunonē annuisse, non respondisse. Adiectū
fabulæ postea, uocē reddidisse. Atq; de nutu quoq; palam
est illos esse mentitos, uel qd' motū simulachri, auellebant
aut illud, interpretati sunt, sua sponte esse factum, uel qua la
sciua hostilem, & uictā, & lapideā deam interrogabant, ea-
dem lasciua annuisse finixerūt. Tā & si Liuīus inquit nō an
nuisse, sed milites q̄ annuisset exclamasse. Quae tñ boni scri
ptores nō defendūt facta, sed dicta excusant. Nam prout
idem Liuīus ait, datur uenia antiquitati, ut miscendo huma
na diuinis, primordia urbiū augustiora faciat. & alibi, Sed i
rebus tā antiquis, si qua similia ueritati sunt, pro ueris acci
piantur. Satis habeā, hec ad ostentationē sc̄enę gaudētis mi
raculis apriora, q̄ ad fidem, neq; affirmare, neq; refellere est
opere pretiū. Terentius Varro his duobus & prior, & do
ctor, & ut sentio, grauior autor, ait triplicē historiā de lacu
Curtio a totidē autoribus proditā. Vnā a Proculo, quod is
lacus ita sit appellatus a Curtio, qui se in eū deiecit. Alterā
a Pisone, qd' a Metio Sabino. Tertiā a Cornelio, cuius rei so
cium addit Luctatiū, qd' a Curtio cōsule, cui collega fuit M.
Genutius. Neque uero dissimulauerim Valerīū nō plane
posse reprehendi, quod ita loquatur, cum paulo post graui
ter & seuere subiiciat. Nec me præterit, de motu & uoce
deorum immortalium, humanis oculis autibusq; percepto,

q̄ in ancipiū opiniōne aestimatio ueretur. Sed quia nonno
ua dicuntur, sed tradita repetūtur, fidem autores uendicēt.
De uoce deoꝝ dixit, propter Iunonem monetā, & proprie
simulachrum Fortune, quod bis locutū singitur his uerbis.
Rite me matronae uidistis, rite dedicastis. At uero nostri fa
bulatores passim inducunt Idola loquentia, quod ipsi genti
les & Idolorum cultores non dicunt, & syncerius negant,
q̄ Christiani affirmat. Apud istos paucissima miracula, no
fide autorum, sed ueluti sacra quadam ac religiosa uerista
tis cōmendatione nituntur. Apud istos recentiora quadā
narrātur, quæ illorū hoīes temporū nescierūt. Neq; ego ad
miratiōni sc̄tōre derogo, nec ipsoꝝ diuina opa abnuo, qui
sciā tantū fidei, quantū est granū sinapis, montes euā posse
transferrere. Immo defendo illa & tueor, sed misceri cū fabu
lis nō sīno. Nec p̄suaderi possum hos scriptores alios suisse
q̄ aut infideles, qui hoc agerēt in derisum Christianoꝝ. Si
hęc figmēta, p̄ dolos homines in manus imperitoꝝ dela
ta acciperentur pro ueris, aut fideles, habentes emulatiōne
dei, sed nō secundū scientiā, q̄ non modo de gestis sc̄tōre,
uerūtiā dei genitricis, atq; adeo Christi improba quadā &
p̄leudeuangelia scribere nō reformidarūt, & sumus pont.
hos libros appellat apocryphos. Quasi nihil uitij sit, qd̄ eore
ignoratur author, Quasi credibilia sint quæ narrant, Quasi
sancta & ad confirmationē religionis pertinentia, ut iam nō
minus culpæ sit penes hunc q̄ mala probat, q̄ penes illū qui
mala excogitauit. Nūmos reprobos discernimus, separamus
ab iūcimus, doctrinā reprobā nō discernemus, sed retinebi
mus; sed cū bona miscebimus; sed pro bona defendemus:
Ego uero ingenuam feram sententiam. Gesta Siluestri nego
esse apocrypha, quia ut dixi, Eusebius quidam fertur autor,
sed falsa atque indigna quæ legantur existimo, cum in alijs
tum uero in illo quod narratur de dracone, de thaura, de le
pra, propter quā refutanda tanta repetū. Neq; enim si Na
man leprosus fuit, continuo & Cōstantinū leprosum fuisse

Ap̄o 57 -
PLI

4.7.1.57/
MS.

dicemus. De illo multi autores meminerunt, de hoc principe orbis terrarū nemo, ne suorū quidem ciuiū scripsit, nisi nescio quis alienigena, cui nō aliter est habenda fides, q̄; aliter cui dā, de uespis intra nares Vespesiani nūdificantibus, & de rana partu a Nerone emissa, unde Lateranū uocatū locum dicunt, quod ibi rana lateat in sepulchro. Quod nec uespae ipsae, nec ranæ, si loqui possent, dixissent, nisi ad deos capitolinos hoc referūt, quasi illi loqui consuissent, & hoc fieri iussissent. Sed quid mirer hæc nō intelligere pontifices, cū nomen ignorent suum? Cephas enim dicunt uocari Petrum, quia caput apostolorū esset, tāq̄; hoc uocabulū sit gr̄cum πέτρος κεφαλή, & nō hebraicū, sed potius syriacum, quod Graeci κεφαλή scribunt, quod apud eos interpretatur Petrus, non caput. Est enim Petrus & petra gr̄cum uocatum, stulteque per ethymologiam latinam exponitur petra, quasi si pede trita. Et metropolitanū ab archiepiscopo distinguunt voluntq; illum a mensura ciuitatis dictum, cum gr̄ce dicatur non metropolis, sed μητρόπολις, id est mater ciuitatis siue urbis, & patriarcham quasi patrem patrum, & papam ab interiectione pape dictum, & fidem orthodoxam quasi recta gloria, & Simonem media correpta, cum legendum sit media longa, ut Platonem, & Catonem, ita legendum Simonem. Et multa similia, quæ transeo, ne culpa aliquorum omnes summos pontifices uidear insectari. Hæc dicta sunt, ut nemo miretur, si donationem Constantini cōmentitiam fuisse, papæ multi non potuerunt deprehēdere, tam & si ab aliquo eorum ortam esse hanc fallaciam reor. At dicitur, cur Imperatores, quorū detrimēto res ista cedebat, donationē Constantini non negant, sed fatentur, affirmant, conseruant. Ingens argumentum, mirifica defensio. Nam de quo tu loqueris Imperatore? si de gr̄co, qui uerus fuit Imperator, negabo confessionem. si de latino, libenter etiam confitebor. Etenim quis nescit Imperatorem latīnum gratis factū esse a summo pont. Ut opinor Stephano, qui gr̄cum Imperatorem.

Cephas.

Petrus.
Perna.

metropolis.

Imperator
gr̄c
S
Latīn.

*Cofirmatio
Ludovici*

peratorem, & auxilium non ferret Italiæ, priuauit, latiusq; fecit, ita ut plura Imperator a papa, q; papa ab Imperatore acciperet. Sane Troianas opes quibusdā pactionibus soli Achilles & Patroclus inter se partiti sunt. Quod etiam mis hi uidentur indicare Ludouici uerba, cum ait. Ego Ludouicus Imperator Ro. Augustus statuo, & cōcedo, per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro principi apostolorum, & per te uicario tuo, dño Paschali summo pont. & successoribus eius in perpetuum, sicut a prædecessoriis bus nostris usq; nūc in uestra potestate & ditione tenuistis, Romanam ciuitatem, cum ducatu suo, & suburbanis, atq; uiculis omnibus, & territorijs eius, mōtanis, atq; maritimis littoribus, & portibus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, opidis, ac uillis, in Thuscie partibus. & cetera. Tu ne Ludouic cum Paschale pacisceris? Si tua id est imperij Ro. sunt ista, cur alteri concedis? Si ipsius, & ab ipso possidetur, qd attinet te illa confirmare? Quantulū etiam ex imperio Ro. tuū erit, si caput ipsum imperij amisisti? A Roma dicitur Romanus Imperator. Quid cetera quæ possides, tua ne an Paschalis sunt? Credo tua dices. Nihil ergo ualet donatio Constantini, si ab eo pontifici donata tu possides. Si ualet, quo iure tibi Paschalis cetera remittit, retentis tantū sibi que possidet. Id sibi uult tanta, aut tua in illum, aut illius in te de imperio Ro. largitio? Merito igitur pactum appellas, quasi quandam collusionem. Sed quid faciam inquies? Reptam armis que papa occupat? At ipse iam factus est me potentior. Repetam iure? At ius meum tantum est, quantum ille esse uoluerit. Non enim hereditario nomine ad imperium ueni, sed pacto, ut si Imperator esse uolo, haec & haec inuicem papæ promittam. Dicam nihil donasse ex imperio Constantiū? At isto modo causam agerem graci Imp. & me omni fraudarem imperij dignitate Hac enim ratione papa se dicit facere Imperatore me, quasi quendā uicarium & nisi promittam, non facturum, & nisi paream, me abdicā

K

De in in prætor

turum. Dsmodo mihi det, omnia fatebor; omnia paciscar.
Mihi tamen crede, si Romam ego aut Thuscianā possiderem;
tantum abest, ut facerē quæ facio, ut etiam frustra mihi Pa-
schalis donationis, sicut reor falsæ, canceret cantilenam. Nūc
concedo, quæ nec teneo, nec habiturum me esse spero. De-
fure papæ inquirere non ad me pertinet, sed ad Constanti-
nopolitanum Augustum. Iam apud me excusatus es Lu-
douice, & quisquis alius Ludouici similis. Quid de aliorū
Imperatorū cum summis pontificibus pactione suspicantur
est, cum sciamus quid Sigismundus fecerit, princeps
alioqui optimus & fortissimus, sed iam affecta etate minus
fortis? Quem per Italiam paucis stipulatoribus septū in diem
vivere vidimus, Romæ etiam fame peritum, nisi eū, sed
non gratis (extorsit enim donationem) Eugenius patiisset.
Is cum Romam uenisset, ut pro Imperatore Romanorum
coronaretur, non aliter a papa coronari potuit, q̄; ut Cōstan-
tini donationem ratam haberet, eademq; omnia de integro
donaret. Quid magis contrarium, q̄; pro Imperatore coro-
nari, qui Romæ ipsi renūciasset? & coronari ab illo, quem
& cōfiteatur, & quantū in se est, dñm Ro. imperij faciat?
acratā habere donationem, quæ uera si sit, nihil Imperatori
de imperio reliqui fiat? Quod, ut arbitror, nec pueri secis-
sent. Quo minus mirum, si papa sibi arrogat Cæsaris coro-
nationem, quę populi Ro. esse deberet. Si tu papa, & potes
græcum Imperatorem priuare Italia, prouinciasq; occiden-
tis, & latinum Imp. facis, cur pactionibus uteris? Cur bo-
na Cæsaris partiris? Cur in te imperium transuersis? Quare
sciat quisquis est Imperator Ro. me iudice, se non esse nec
Augustum, nec Cæsarem, nec Imperatorem, nisi Romę im-
perium teneat, & nisi operam det, ut urbem Romam recu-
peret, plane esse perjurum. Nam Cæsares illi priores, quoq;
fuit primus Constantinus, nō adīgebantur iuslurandū in-
terponere, quo nunc Cæsares obstringuntur, sed quantū hu-
mana ope p̄fūsti potest, nihil imminenturos esse de ampli-

*Aug' / 15°
re Basos.*

tudine imperij Ro. eamq; sedulo adaucturos. Non ea re tam
men uocati Augusti, q; imperium augere deberet, ut aliqui
sentiunt, latine linguae imperiti. Est enim Augustus quasi fa-
cer, ab aurum gultu dictus, quae in auspicijs adhiberi soles-
bant, græcorumq; testante lingua, apud quos Augustus on-
fessus dicitur. Vnde Sebastia uocata. Melius summus pont.
ab augedo Augustus diceretur, nisi q; dum temporalia au-
get, spiritualia minuit. Itaq; uideas, ut quisq; pessimus est
summorum pontificiū, ita maxime defendendæ huic dona-
tioni incubere. Qualis Bonifacius octauus, qui Celestinū
tubis parieti insertis decepit. Hic & de donatiōe Cōstantini
scribit, & regem Franciæ priuauit, regnūq; ipsum, quasi do-
nationem Constantini exequi uellet, ecclesiæ Ro. fuisse &
esse subiectū iudicauit. Qd statim successores eius Benedi-
ctus & Clemēs, ut improbū iniustūq; reuocarunt. Verū qd
sibi uult ista uestra pontifices Ro. sollicitudo, q; a singulis
Imperatoribus donationē Constantini exigitis cōfirmari,
nisi quod iuri diffiditis uestro: Sed laterē lauatis, ut dicit.
Nam neq; illa unq; fuit, & qd nō est, confirmari nō potest,
& quicquid donant Cæsares, decepti exemplo Constanti-
ni faciunt, & donare imperium nequeūt. Age uero demus
Constantinū donasse, Siluestrūq; aliquando possedit, sed
postea uel ipsum, uel aliquem ipsoꝝ a possessione deiectū,
loquor nunc de his, quæ papa nō possidet, postea loquar de
his quæ possidet. Quid possum uobis magis dare, q; ut ea
quæ nec fuerunt, nec esse potuerunt, fuisse concedam: Ta-
men dico uos, nec iure diuinio, nec iure humano, ad recupe-
rationem agere posse. In lege ueteri hebræus supra sextum
annū hebræo seruire uetabatur, & quinquagesimo quoq;
anno omnia redibant ad pristinum dominū. Tempore gra-
tiae Christianus a uicario Christi, redēptoris nostræ seruitu-
ris, premetur seruitio eterno: Quid dicam, reuocabitur ad
seruitutem, postquam liber factus est, diuq; potitus liber-
tate: Sileo q; sœuus, q; uchemens, q; barbarus dominatus

K ij

freqüēter est sacerdotum. Quod si ante ignorabatur, nuper
est cognitum, ex monstro illo, atq; portento, Ioanne Vitele
sco Cardinale & patriarcha, qui gladiū Petri quo auriculā
Malcho abscidit, in Christianorum sanguine lassauit, quo
gladio & ipse periret. An uero populis Israel a domo Dauid
& Salomonis, quos prophetæ a deo missi unixerant, tamē
propter grauiora onera desciscere licuit, factūq; eorū deus
probauit, nobis ob tantam tyrannidem desciscere non lice-
bit: ab his præsertim qui nec sunt reges, nec esse possunt, &
qui de pastoribus ouium, id est animarū facti sunt fures ac
latrones. Et ut ad ius humanū ueniam, quis ignorat nullū
ius esse bellorum: aut si quod est, tandiū ualere, qdū pos-
sides, quæ bello parasti. Nam quū possessionem perdis, &
ius perdidisti. Ideocq; captiuos, si fugerint, nemo ad iudicē
repetere solet, etiam nec prædas, si eas priores domini rece-
perint. Apes & quædā alia uolucrū genera, si e priuato meo
longius euolauerint, & in alieno desederint, repeti nō que-
unt. Tu homines non modo liberum animal, sed dñm cæte-
rorum, si se in libertatem manu & armis afferant, non manu
& armis repetes, sed iure, quasi tu homo sis, illi pecudes. Ne
que est qd' dicas, Romani iuste bella nationibus intulerūt,
iusteq; libertate illas exuerunt. Noli me ad istā uocare que-
stionem, ne quid in Romanos meos cogar dicere. Quanq;
nullum crimen tam graue esse potuit, ut aeternam mereren-
tur populi seruitutem. Cum eo, q; sæpe culpa principis, ma-
gniue alicuius in repu. ciuis bella gesserunt, & uictu immerti-
ta seruitutis poena affecti sunt. Quorū exemplis plena sunt
omnia. Necq; uero lege naturę comparatum est, ut populus
sibi populum subiugat. Præcipere alijs eosq; exhortari possu-
mus, imperare illis ac uim afferre non possumus. Niſi reli-
cta humanitate, uelimus ferociores beluas imitari, quæ san-
guinariū in infirmiores imperiū exercēt, ut leo in quadru-
pedes, aquila in uolucres, delphinus in pisces. Verūtamen
hæ beluae nō in suum genus sibi ius uēdicant, sed inferius.

Quod quanto magis faciendum nobis est, & homo homi
ni religioni habendus: quum, ut M. Fabius inquit, nulla su
pra terras adeo rabiosa belua, cui non imago sua sancta sit.
Itaq; quatuor sere cause sunt, ob quas bella inferuntur. Aut
ob ulciscendam iniuriam, defendendoq; amicos. Aut timo
re accipiendae postea calamitatis, si vires alior; augeri sinan
tur. Aut spe predæ. Aut gloriae cupiditate. Quarum prima
non nihil honesta, secunda partū, duæ posteriores nequaç; honestæ sunt. Et Romanis quidem illata fuere frequenter
bella, sed postq; se defenderant, & illis & alijs ipsis intulerūt.
nec ulla gens est quæ ditioni eorū cesserit, nisi bello uicta, &
domita, quā recte, aut qua causa, ipsis uiderint. Eos ego no
sim nec damnare, tanq; iniuste pugnauerint, nec absoluere
tanq; iuste. Tantum dicam, eadem ratione Romanos cæte
ris bella intulisse, qua reliqui populi regesq;. Atq; ipsis qui
bello lacestati uicti q; sunt, licuisse deficere a Romanis, ut ab
alijs dominis defecerunt. Ne forte, quod nemo diceret, im
peria omnia ad uetusissimos illos, qui primi domini fuere;
id est, qui primi præripuere aliena, referantur. & tamen me
lius in uictis bello nationibus populo Ro. quā Cæsaribus
remp. opprimentibus ius est. Quocirca si fas erat gentibus
a Constantino, & quod plus est, a pop. Ro. desciscere, pro
fecto & ab eo ius erit, cuicunq; cesserit ille ius suū. Atq; ut
audacius agam, si Romanis licebat, Constantini aut exige
re ut Tarquinium, aut occidere ut Iulium Cæsarem, multo
magis eum, uel Romanis uel provincijs licebit occidere, q
in locum Constantini utcūq; successit. Hoc & si uerum, ta
men ultra causam mēā est, & idcirco me reprimere uolo,
nec aliud ex his colligere, quæ dixi, nisi ineptum esse, ubi
armorum uis est, ibi ius quemq; afferre uerbor; Quia qd
armis acquiritur, idem rursus armis amittitur. Eo quidem
magis, quod alienæ nouæ gētes, ut de Gothis accepimus, quæ
nunq; sub imperio Ro. fuerunt, fugatis ueteribus incolis;
Italiam & multas provincias occuparunt, quas in seruitu-

K ij

tem reuocari, in qua nunc fuerunt, quae tandem æquitas esset
præsertim uictrices, & forte a uictis. Quo tempore, si quæ
urbes ac nationes, ut factum fuisse scimus, ab Imperatore
desertæ, ad Barbarorum aduentum necesse habuerunt, delige
re sibi regem, sub cuius auspicijs uictoria reportarunt, nun
quid hunc postea a principatu deponerent? Aut eius filios
tum cōmendatione patris, tum propria uirtute fauorabiles
iuberent esse priuatos, ut iterū sub Romano principe essent
maxime cum eorum opera assidue indigerent, & nullū ali,
unde auxilium sperarent? Hoc si Cæsar ipse, aut Constan
tinus, ad uitam reuersus, aut etiam Senatus populusq; Ro.
ad cōmune iudicium, quale in Græcia Amphitrioni fuit, uo
caret, prima statim actione repelleretur, q; a se olim custode
desertos, q; tandem sub alio principe degentes, q; nuncq; alie
nigenē regi subditos, q; deniq; homines libertati natos, & in
libertatem robore animi corporisq; assertos; ad famulatum
seruitiū nq; reposceret. Ut appareat, si Cæsar, si po. Ro. a re
petendo exclusus est, multo uehemētius papam esse exclu
sum. Et si licet alijs nationib; quæ sub Roma fuerunt, aut
regem sibi creare, aut remp. tenere, multo magis id licere
populo Ro. præcipue aduersus nouam papam tyrannidem.
Exclusi a defendenda donatione aduersarij, quod nec unq;
fuit, & si qua fuisset, iam tempore conditione intercidisset,
confugiunt ad alterū genus defensionis, & uelut relicta ur
be, in arcem se recipiunt, quam statim deficientibus ciba
trijs dedere cogentur. Præscripsit, inquiunt, Romana ec
clesia in his quæ possidet. Cur ergo, quæ maior pars est, ea
reposit in quibus non præscripsit, & in quibus alijs præ
scripserunt? Nisi id non licet alijs in hunc, quod huic licet
in alios. Præscripsit Romana ecclesia. Cur ergo ab Impera
toribus toties curat sibi ius confirmandum? Cur dona
tionem confirmationemq; Cæsarum faciat, si hoc unum
satis est? Initiam ei facis, si de altero quoq; iure non si
legas. Cur igitur de altero non files? Nempe quia hoc sibi

non sufficit. Præscripsit Romana ecclesia, & quomodo pos-
test præscriptisse, ubi de nullo titulo, sed de malæ fidei pos-
sessione constat. Aut si malæ fidei possessionem neges, pro-
fecto stultæ fidei negare non posses. An in tanta re, tamq;
aperta excusata debet esse & facti & iuris ignorantia. Facit
quidem, q; Romam prouinciasq; non dedit Constantinus,
quod ignorare idiotæ hominis est, non summi pontificis.
Iuris autem, quod illa nec donari potuere, nec accipi, quod
nescire uix Christiani est. Ita ne stulta credulitas dabit tibi
ius in his, quæ si prudentior fores, tua nunquam fuissent.
Quid? Nonne nunc saltem, postquam te per ignorantiam
atq; stultitiam posseditse docui, ius istud, si quod erat, amittes?
& quod infiducia male contulerat tibi, nonne id rursum
cognitio bene adimet? Mancipiumq; ab iniusto ad iustum
dominum reuertetur, fortassis etiam cum usufructu? q; si
adhuc possidere pergis, iam infiducia in malitiam, fraudemq;
conuersa est, planeq; effectus es malæ fidei possessor. Præ-
scripsit Romana ecclesia. O imperiti, o diuini iuris ignari:
Nullus quantumuis annorum numerus uerum abolere ti-
tulum potest. An uero captus ego a Barbaris, creditusque
perijisse, post centum annos quibus captiuus fui, postlimi-
nio reuersus, paternæ hereditatis repetitor excludar? Quid
hac re inhumanius? Atque ut aliquod afferam exemplum,
num Iepthe dux Israel reposcentibus filijs Ammon, terram
a finibus Arnon, usq; in labue, atq; in Iordanem, respondit
præscripsit Israel iam per trecentos annos? An quod nun-
quam illorum, sed Amorreorum fuisset terra, quam repo-
scerent, ostendit? & hoc argumentum esse, ad Ammonitas
illam non pertinere, quod nunquam intra tot annorum cir-
culum repoposcerent? Præscripsit Romana ecclesia. Tace
nepharia lingua. Præscriptionē, quæ sit de rebus mutis at-
que irrationalibus, ad hominem transuers, cuius quo diu-
turnior in seruitute possessio, eo est detestabilior. Aues ac
serè in se præscribi nolunt, sed quantolibet tempore pos-

cessae, cum libuerit, & oblata fuerit occasio, abeunt, homini
ab homine possesso non licet abire: Accipe, unde magis
fraus dolusq; quam ignorantia Romanoꝝ pont. appareat,
utentiū iudice bello, non iure. Cui simile quiddam primos
Pontifices, in occupanda urbe, cæterisq; oppidis, credo se-
cisse. Parum ante me natum, testor eorū memoriam, qui in-
terfuerunt, per inauditum genus fraudis Roma papale ac-
cepit imperiū, seu tyrannidem potius, cum diu libera fuisset.
Is fuit Bonifacius nonus, octauo in fraude & nomine
par, si modo Bonifacij dicendi sunt, qui pessime faciunt, &
cū Romani deprehenso dolo apud se indignaretur, Boni-
facius papa, in morem Tarquinij, summa quaęq; papauera
uirga decussit. Quod cum postea, qui ei successit, Innocen-
tius imitari uellet, urbe fugatus est. De alijs Pontificibus
nolo dicere, qui Romam ui semper oppressam armisq; te-
nuerunt, licet quoties potuit rebeilauit, ut sexto abhinc an-
no, cum pacem ab Eugenio obtainere non posset, nec pax
esset hostibus, qui eam obsidebant, & ipsa papam intra eades
obsedit, non permisura illum abire, priusq; aut pacem cum
hostibus faceret, aut administrationē ciuitatis relegaret ad
ciues. At ille maluit urbē deserere, dissimulato habitu, uno
fugae comite, q̄i ciuibus gratificari, iusta & æqua petentibus.
Quibus si des electionem, quis ignorat libertatē magis q̄
seruitiū electuros? Idem suspicari libet de ceteris urbibus
quae a summo pont. in seruitute retinentur, per quem a ser-
uitute liberari debuissent. Longum esset recensere, quot ur-
bes ex hostibus captas, populus Rom. liberas fecit, adeo ut
T Flammintas omnem Græciam, quae sub Antiocho fuisset,
liberam esse, & suis uti legibus iuberet. At papa, ut ui-
dere licet, insidiatur sedulo libertati populorum. Ideoꝝ ui-
cissim illi quoq; oblata facultate (ad Bononiā modo respī-
ce) rebellant. Qui si quando sponte, quod euenire potest, ali
quo aliunde periculo urgente, in papale imperium conser-
verunt, non ita accipendum est, consensisse, ut seruos se fa-
cerent,

cerent. **V**tnūc subtrahere a iugo colla possent. Ut postea
nati non & ipsi arbitriū sui habeant. Nam hoc iniquissimū
foret. Spōle ad te summe pont. ut nos gubernes uenimus,
Sponte nūc rurlus abs te, ne gubernes diutius, recedimus,
si qua tibi a nobis debentur, ponatur calculus dator & ac-
ceptorum. **A**ctu gubernare inuitos uis, quasi pupilli simus
qui te ipsum forsitan sapientius gubernare possemus. Ad-
de huc iniurias, que aut abs te, aut a tuis magistratibus huic
ciuitati frequentissime inferuntur. Deum testamur, iniuria
cogit nos rebellare, ut olim Israel a Roboam fecit. Et quæ
tanta fuit illa iniuria, quanta portio nostræ calamitatis, gra-
uora soluere tributa? Quid enim si remp. nostram exhaus-
tias? Exhaussisti. Si templo spolies? Spoliasti. Si uirginibus
matribusq; familie stuprū inferas? Intulisti. Si urbem san-
guine ciuii perfundas? Perfudisti. Hæc nobis sustinenda
sunt. An potius, cū tu pater nobis esse desieris, nos quoq;
filios esse obliuiscemur? Pro patre, summe pont. aut si hoc
te magis iuuat, pro domino hic te populus aduocauit, non
pro hoīte atq; carnifice. Patrem agere aut dominū non uis,
sed hostem & carnificem. Nos scuitem tuam, impietateq;
& si iure offense poteramus, tamen quia Christiani sumus,
nō imitabimur. Nec in tuum caput ultiore stringemus gla-
diū, sed te abdicato, atq; summoto, alterū patrem domi-
num ad optabimus. Filijs a malis parētibus e quibus ge-
niti sunt, fugere licet, nobis a te, non uero patre, sed adopti-
uo, & pessime nos tractante, non licebit? Tu uero, quæ fa-
cerdotij operis sunt, cura, & nolitib; ponere sedem ad aqui-
lonem, & illinc tonando fulgurantia fulmina in hunc popu-
lum cæterosq; uibrare. Sed quid plura opus est in re aper-
tissima dicere? Ego non modo Constantinum non donas-
se tanta, non modo non potuisse Romanum pontificem in
eisdem prescribere, sed etiam si utrumq; esset, tamen utrumq;
ius sceleribus possessore extinctum esse contendeo, cum ui-
deamus totius Italie, multarumq; prouinciarum cladem,

L

ac iustitatem ex hoc uno fonte fluxisse. Si fons amarus est,
& rarus. Si radix immunda, & rami. Si delibatio sancta nō
est, nec massa. Ita e diuerso, si riuis amarus, sons obſtruens
dus est. si rami immundi, e radice uitium uenit si massa san-
cta non est, delibatio quoq; abominanda est. An possumus
principatum potentiae papalis pro iure proferre, quem tan-
torum scelerum, tantorumq; omnis generis malorum cernim-
us esse causam? Quamobrē dico, & exclamo (neq; enim
timebo homines, deo fretus) nemine mea aetate in summo
pontificatu fuisse, aut fidelem dispensatorem, aut prudentem,
qui tantum abest, ut dederit familiæ dei cibū, & escam pa-
nis. Papa & ipse bella pacatis populis infert, & inter ciuita-
tes principesq; discordias ferit. Papa & alienas sitit opes, &
fusas exforbet, ut Achilles in Agamemnonē οὐ μοθόσος οὐ
εὐτύχος. Papa nō modo remp. quod nō Verres, nō Catilina,
nō quispiam peculator auderet, sed etiam rem ecclesiasticā,
& spiritum sanctū questui habet, quod Simon ille magus
detestatur. Et cum horum admonetur, & a quibusdam bo-
nis uiris reprehenditur, non negat, sed palam fatetur, atque
gloriatur, licere enim quauis ratione patrimonium ecclesie,
a Constantino donati, ab occupantibus extorquere. Quasi
eo recuperato, religio Christiana futura sit beata, & nō ma-
gis omnibus flagitijs, luxurijs, libidinibusq; oppressa, si
modo opprimi magis potest, & ullus est sceleri ulterior lo-
cus. Ut igitur recuperet cætera membra donationis, male ere-
ptas a bonis uiris pecunias peius effundit, militumq; equi
stres pedestriescopias, quibus omnia infestantur, alit, Cū
Christus in tot milibus pauperum, fame ac nuditate moria-
tur. Nec intelligit, o indignū facinus, cum ipse secularibus
auferre, quæ ipsoq; sunt, laborat, illos uicissim, siue pessimo
exemplo induci, siue necessitate cogi, licet non est uera ne-
cessitas, ad auferenda quæ sunt ecclesiasticorū. Nulla itaq;
usquam religio, nulla sanctitas, nullus dei timor, & quod
referens quoque horresco, omnium scelerum impij homi-

ties a papa sumunt excusationem. In illo enim comitibus
que eius est omnis facinoris exemplum, ut cum Elaia, &
Paulo, in papam & papae proximos dicere possumus, No-
men dei per uos blasphematur inter gentes. Qui alios do-
cetis, uoluppos non docetis. Qui prædicatis nō furandum,
latrocinamini. Qui abominamini idola, sacrilegium facitis.
Qui in lege & in pontificatu gloriamini, per præuaricatio-
nem legis deum uerum pontifice inhonoratis. Quod si po-
pulus Ro. ob nimias opes, ueram illam Romanitatēm per-
didit, si Salomon ob eandem causam in idolatriā, amore
fœminarū lapsus est, nonne idem putamus fieri in summo
pont. ac reliquis clericis? Et postea putamus deum fuisse
permisurum, ut materiā peccandi Syluester acciperet. Nō
patiar hanc iniuriam fieri sanctissimo uiro. Nō feram hanc
contumeliam fieri pontifici optimo, ut dicatur imperia, re-
gna, prouincias accepisse, quibus renunciare etiam solent
qui clericī fieri uolunt. Pauca possedit Syluester, pauca cæ-
teriq; summi pont. quorū aspectus apud hostes quoq; erat
sacerdctūs, ueluti illius Leonis, q; trucē barbari regis animū
terruit, ac fregit, quē Romanę uires nec frāgere nec terrere
potuerant. Recentes uero summi pont. id est diuitijs, ac de-
ficijs affluentes, id uidentur laborare, ut quantū prisci fuere
sapiētes & sancti, tantū ipsi & impij sint, & stulti, & illorum
egregias laudes omnibus probris uincant. Hęc quis Chri-
stiani nominis queat equo animo fert? Verum ego in hac
prima nostra oratiōe nolo exhortari principes, ac populos
ut papā effrenato cursu uolitante, inhibeant, cūq; intra suos
fines consistere compellant, sed tantum admoneāt, qui for-
sitan iam edocitus ueritatem, sua sponte, ab aliena domo in
suam, & ab insanis fluctibus, saeuiscq; tempestatibus in por-
tum se recipiet. Si recuset, tunc ad alteram orationem mul-
to truculentiorem accingemur. Utinam, utinam aliquādo
uideam, nec enim mihi quicq; est longius, q; hoc uidere,
& p̄t̄s̄ertim meo cōsilio effectum, ut papa tanum uicarius

L ii

Christi sit, & non etiam Cesaris. Nec amplius horreda vox audiatur, partes contra ecclesiam, ecclesia contra Perusinos pugnat, contra Bononienses. Non contra Christianos pugnat ecclesia, sed papa. Illa pugnat contra spiritualia nequit in celestibus. Tunc papa & dicetur, & erit pater sanctus, pater omnium, pater ecclesie, nec bella inter Christianos existabit, sed ab alijs excitata, censura apostolica, & papali maiestate sedabit.

Dixi.